

**СОВЕТ
МАРСОВСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ ДРОЖЖАНОВСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

422472 с. Нижний Каракитан, ул. Ленина, 30 тел. (84375) 31-1-36

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЧҮПРӘЛЕ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
МАРС АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ
СОВЕТЫ**

Р Е Ш Е Н И Е

Түбән Каракитә авылы

КАРАР

2017 елның 19 сентябре

№ 18/2

Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы
Марс авыл җирлеген төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында

«Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131 - ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясы, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Марс авыл җирлеге Уставының 48 статьясы нигезендә, Россия Төзелеш Министрлыгының «җирлекләр, шәһәр округлары, шәһәр эчендәгә районнар территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләрен әзерләү өчен методик рекомендацияләренә раслау турында» 2017 елның 13 апрелдәгә 711-пр номерлы боерыгына таянып, «Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Марс авыл җирлеген төзекләндерү кагыйдәләрен яңа редакциядә раслау турында «2017 елның 27 июлендәгә 17/2 номерлы карарының аерым нигезләмәләренә прокурор протестын исәпкә алып, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Марс авыл җирлеге Советы карары:

1. «Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Марс авыл җирлеген төзекләндерү кагыйдәләрен яңа редакциядә раслау турында» Карар кабул итәргә.
2. Әлеге карарны авыл җирлеге территориясендә урнашкан махсус мәгълүмат стендларында халыкка җиткерергә: Марс авыл җирлегенең Ленин урамы буенча урнашкан административ бинасы, 30 нчы йорт һәм Марс авыл җирлегенең рәсми сайтында урнаштырырга.
3. Әлеге карар, гамәлдәгә законнарда билгеләнгән башка срокларда үз көченә кәргән нигезләмәләрдән тыш, халыкка игълан ителгән мизгелдән үз көченә керә.

Марс авыл җирлеге башлыгы :

Р. Р. Мостафин

Кушымта
Татарстан Республикасы Чүпрәле
муниципаль районы Марс авыл

жирлеге

Советы карары белән 2017 елның
19 сентябре, № 18/2

Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Марс авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләре

I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Марс авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) 2003 елның 6 октябрендәге «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» гы 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирә мохитне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турындагы Федераль закон, Россия Федерациясенә, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнә.
2. Әлеге кагыйдәләр оештыру-хокукый формасына карамастан, барлык физик һәм юридик затлар тарафыннан үтәлергә тиеш.
3. Әлеге кагыйдәләр жирлекнең бөтен территориясендә гамәлдә һәм таләпләр билгели:
  - 1) биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча, тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадларын һәм киртәләрен тышкы кыяфәтенә карата;
  - 2) төзекләндерү эшләре исемлеге һәм аларны вакыт-вакыт башкару вакыты;
  - 3) биналарның (биналарның) һәм корылмаларның милекчеләренә якин-тирә территорияләренә төзекләндерүдә катнашу тәртибен билгеләү турында;
  - 4) жирлек территориясен төзекләндерү (урамнарны яктырту, территорияләренә яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту) буенча.
4. Территорияләренә төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шөһәр төзелеше һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, жирлекнең генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә гамәлгә ашырыла.
5. Әлеге кагыйдәләр жирлек территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләренә җайга салмый.

Төп төшенчәләр

6. Әлеге кагыйдәләренә гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жирле әһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт инфраструктурасы объекты, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм үз эченә автомобиль юлына бүлөп бирелгән полоса чикләрендә жир кишәрлекләрен һәм аларда урнашкан конструктив элементлар (юл полотносы, юл өслеге һәм мондый элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмалары-саклагыч юл корылмалары,

ясалма юл корылмалары, житештерү объектлары, автомобиль юлларын төзеклөндөрү элементлары;

фасадның архитектур үзенчөлеклөре - бинаның фасадының, әйлөнө-тирө мохитнең конструктив һәм эстетик сыйфатларын (стиль һәм композицион бөтенлеге, ритм, үлчәмлек һәм пропорциональлек, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансын чагылдыручы үзенчөлекле характеристикалары.; бефонсыз конструкцияләр-тышкы мөгълүмат чараларын эшлөү ысулы, анда конструкция аерым хәрәфлөрдән, билгеләмөлөрдән, билгелөрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне төзеклөндөрү-территорияләрне карап тоту, шулай ук территорияләрне төзеклөндөрү элементларын проектлау һәм урнаштыру буенча чаралар комплексы, гражданның яшәү шартларын яхшырту, территориянең санитар һәм эстетик торышын саклау һәм яхшыртуга юнөлдөрелгән чаралар комплексы;

вертикаль яшеллөндөрү - биналарның һәм корылмаларның фасад өслөклөрөн, шул исәптән балконнар, лоджияләр, галереяләр, терәк диварлар һ. б. куллану, аларда стационар һәм мобиль яшел үсентеләр урнаштыру өчен;

витрина-фасадның бер өлөшөн алып торучы тоташ пыяла рөвешендә пыяла проем (тәрәзә, витраж) ;

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектурасы-жирлекнең тышкы кыяфәтен формалаштыручы биналарның һәм территорияләрнең фасадларының архитектура-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчөлеклөре;

яктыртуның тышкы ысулы-мөгълүмат кыры аңа жиберелгән яктылык чыганагы белән яктыртыла торган мөгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;

квартал эчендөгә (жирле) юл-магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына кадәр транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

төзеклөндөрүне торгызу-юлның бөтен киңлегенә асфальт өслөгән, хужалык юлын, тротуарны сыйфатлы итеп торгызуны, бордюрлы ташны кире кайтаруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газон үләннәрен чөчү һәм бозылган яшел үсентеләрне утырту белән тырмалау өчен газоннарны ремонтлау, реклама конструкцияләрен һәм төзеклөндөрүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;

газон - махсус сайлап алынган үлән орлыкларын чөчү белән булдырыла торган, утырту, парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элементлы булган, шулай ук табигый үлән үсемлеге;

жирлек территориясе-муниципаль берәмлек чикләре чикләрендә территория ; мөгълүмат тапшыруның динамик ысулы-мөгълүматны электрон носительләр һәм табло ярдәмдә тапшыру ысулы , ул мөгълүматны алмаштыруны күздә тоту;

йорт-ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир кишәрлеге;

ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (жир базы, Күгәрчен тавыклары, сарайлар һ. б.);

йорт билгеләре - аншлаг (урам, мөйдан, проспект), номер билгесе (йорт һәм корпус номерларын күрсәткече), подъезд һәм фатир номерларын күрсәткече), объектның инвалидлар өчен мөмкинлегенә халыкара символы, рәхмәт белдерүчеләр, истәлекле такталар, полигонометрик билге, янгын гидранты күрсәткече, грунт геодезия билгеләре күрсәткече, магистраль камералары һәм суүткәргеч челтәре коелары күрсәткечләре, авыл жирлегә канализациясе күрсәткече, жир асты газүткәргечләре корылмаларының;

бина-капиталь төзелеш объекты, ул бердәм күләмле төзелеш системасын (төзелешкә бер рәхсәт нигезендә төзелгән) тәшкил итә, ул автономияле рәвештә яшәп, үзгәртеп корылырга һәм кулланылырга мөмкин;

яшел үсентеләр-табигый һәм ясалма агач-куак һәм үлән үсемлекләре (парклар, урманнар, аеруча саклаулы табигать территорияләре, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чәчәкләр, шулай ук аерым торучы агачлар һәм куаклар) жыелмасы.;

жир кишәрлеге - Жир өслегенә бер өлеше, ул аны индивидуаль билгеле бер әйбер буларак билгеләргә мөмкинлек бирә торган характеристикаларга ия;

жир эшләре - грунт юып алу, жәю, авыл жирлеге территориясенең камилләштерелгән яки грунт өслеген бозып яисә камилләштерелгән юлларны һәм тротуарларны урнаштыру (жәю) белән бәйлә эшләр;

инженерлык коммуникацияләре - инженерлык-техник тәэмин итү челтәрләре: суүткәргеч, канализация, жылылык, труба үткәргечләр, электр линияләре, элемент һәм башка инженерлык корылмалары, жирлек территориясендә гамәлдәге яисә салынучы яисә салына торган башка инженерлык корылмалары;

жирлекнең тарихи территорияләре-ХI гасыр башыннан 1959 елга кадәр чорда үзләштерелгән махсус авыл жирлеге территорияләре, аларга карата тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының урнаштыруга рәхсәт ителгән һәм рәхсәт ителмәгән төрләре һәм төрләре, шул исәптән мондый конструкцияләргә карата таләпләр Россия Федерациясә халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясә законнары нигезендә билгеләнгән. Жирлекнең тарихи территорияләренең гомуми чикләре Башкарма комитетның муниципаль хокукий актлары белән раслана;

түбәләренә яшелләндерү - биналар һәм корылмаларның түбәләрен, аларда архитектура-ландшафт объектлары (газоннар, чәчәкләр, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданчыклар һ. б.) булдыру өчен куллану.;

яңгыр сулары канализациясә (яңгыр сулары канализациясә) - өске (яңгыр сулары, Таллы), су сиптерү һәм дренаж суларын транспортлау өчен билгеләнгән инженерлык корылмалары комплексы (талоблар, яңгыр кабул итү жайланмалары, лотоклар һәм торбалар).;

ут агымының характеристикаларын (төс, яркость, кертү чираты һ. б.) алмаштыруны күздә тоткан яктылык-светодинамик эффект.;

тышкы яктырту-тәүлекнең караңгы вакытында жирлекнең магистральләре, урамнары, майданнары, парклары, скверлары, бульварлары, ишегаллары һәм жәяүлеләр юллары яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы ;

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур кыяфәтен бозу-тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының урнаштыруга рәхсәт ителгән һәм рәхсәт ителмәгән төре һәм төре таләпләрен, шул исәптән әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән, жирлекнең барлыкка килгән төзелешенең тышкы архитектур йөзен саклау кирәклеген исәпкә алып, мондый конструкцияләренең тышкы кыяфәтенә яки урнашу урынына карата таләпләренә үтәмәү;

рәхсәтсез чүплек - юридик яки физик затлар эшчәнлегә барышында барлыкка килгән каты көнкүреш, зур габаритлы, төзелеш калдыклары, башка чүп-чар 50 кв. метрдан артык майданда һәм 30 куб. метрдан артык майданда чүп-чар ташлау (урнаштыру) яисә ташлау;

стационар булмаган сәүдә объекты - ул сәүдә объекты (павильон һәм киоск), ул вакытлыча корылмадан яисә жир кишәрлеге белән нык бәйләнгән вакытлы корылмадан тыш, күчмә корылмалардан тыш, вакытлыча корылмадан яисә вакытлы корылмадан гыйбарәт;

яшеллэндерү-территорияне төзеклэндерү һәм Ландшафтлы оештыру элементы, ул үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәэмин итә, шулай ук инженерлык эзерлегенең төрле төрләре буенча (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ. б.) эшләр башкару белән бәйле комплекслы процесс:

агач, шул исәптән зур агачлар, куаклар утырту, үләнле газоннар, чөчөкләкләр, альпинарийлар һәм рокарийлар булдыру, махсус бакчалар булдыру һ. б.;

гомуми кулланылыштагы яшеллэндерелгән территорияләр - гомуми кулланылыштагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

яшеллэндерелгән территорияләр - предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр территорияләре;

махсус билгеләнештәге территорияләр-санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшеллэндерү, үсентеләр питомниклары;

аеруча саклана торган табигый территорияләр - жирләр, су өслеге һәм һава киңлекләре, алар өстендә аеруча саклаулы табигать комплекслары, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм сәламәтлэндерү әһәмиятенә ия булган, алар жирле үзидарә органнары карары белән тулысынча яисә өлешчә хужалык кулланылышыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгелэнгән; жәмәгать транспортын көтү тукталышы-жәмәгать транспорты тукталышлары, пассажирларны утырту һәм төшерү зонасы һәм жәмәгать транспорты пассажирларының көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган майданчык; пыяладан ясалган фасад-фасад, фасадның бөтен яссылыгын яки аның шактый өлешен биләп торучы тоташ пыяладан эшлэнгән;

ачык ысулы яктырту-ысулы яктырту мәгълүмати конструкцияләр, шул ук вакытта чыганагы света түгел, каршылыклар, аны тарату;

жирлекнең панорамасы-ачык пространстводан (яр буе, майдан, су объектлары акваториясе, төрле һәм күзәтү майданчыклары) кабул ителә торган, жирлекнең характеристикаларын һәм силуэтын ачучы жирлек территориясе фрагменты; бина фасадларының колористик чишелеше паспорты (фасадларның төсле карары) - килешенгән һәм билгелэнгән тәртиптә расланган, жирлек территориясендә урнашкан аерым бина фасадының бердәм архитектура һәм төсле карарын билгели торган һәм аның тышкы бизәлешенә карата таләпләренә билгели торган документ;

жирлек урамнарының перспективасы-алдынгы фронт формалаштыручы жирлек тирәлеге фрагментын һәм барлыкка килгән композицион, стиль һәм сәнгать характеристикалары булган урамнар силуэтын визуаль кабул итү;

жәяүлеләр зоналары - халыкның жәяү йөрү һәм мәдәни-көнкүреш максатларында хәрәкәт итә торган, билгеле бер характеристикаларга ия булган транзит хәрәкәте максатларында, жир өсте һәм тиз йөрешле транспорт тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының югары концентрациясе, тарих һәм мәдәният һәйкәлләренә, рекреацияләренә һ.б. территорияләре, жәяүлеләр агымының зур суммар тыгызлыгы. Жәяүлеләр зоналары эспланадларда, жәяүлеләр урамнарында, торак пункт майданнарының жәяүлеләр өлешләрендә формалашырга мөмкин;

йорт яны территориясе-күп фатирлы йорт урнашкан жир участогы, яшеллэндерү һәм төзеклэндерү элементлары булган, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзеклэндерү өчен билгелэнгән һәм күрсәтелгән жир кишәрлегендә урнашкан объектлар;

якын-тирә территория-бина, корылмалар, киртәләр, төзелеш майданы, сәүдә, реклама объектларына, бирелгән жир кишәрлеге чикләренә, шулай ук милектәге, файдаланудагы (биләгән) башка объектларга турыдан-туры якын һәм билгелэнгән

тәртиптә карап тотылырга, җыештыру һәм төзекләндерү эшләрен башкарырга тиешле территория;

продуктивные хайваннар һәм кош-корт-бу хайваннар һәм кошлар, алар берничә тапкыр яки даими кулланыла алу өчен продуктлары кебек сөт, йон, йомырка һәм башкалар;

тышкы мәғлүмат чараларын урнаштыру проекты (паспорт) - төзекләндерү элементының тышкы кыяфәтен һәм төгәл урнашу урынын, шулай ук тышкы мәғлүмат чараларын, һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка мәғлүматларны үз эченә алган Башкарма комитет карары белән расланган билгеләнгән формадагы документ;

территорияләрне санитар чистарту-билгеле бер территориядән җыю, каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны чыгару һәм утильләштерү (зарарсызландыру) ;

ут тартмасы-тышкы мәғлүмат чарасын ясау ысулы, анда конструкция бердәм күләмдә яки эчке яктырткычлы берничә күләмле элементтан гыйбарәт;

авыл хужалыгы хайваннары - терлекчелек һәм башка авыл хужалыгы продукциясе җитештерү өчен файдаланыла торган хайваннар, терлекләр, кыйммәтле мехлы җәнлекләр, йорт куяннары, умарта кортлары һ. Б. лар.;

махсуслаштырылган оешмалар - төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә җирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендә эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукий формадагы юридик затлар;

территорияләрне карап тоту-биналарның, корылмаларның, кече архитектура формаларының, киртәләренең, төзелеш майданчыкларының, яшел утыртмаларның, җир асты инженерлык коммуникацияләренең һәм аларның конструктив элементларының, җир кишәрлегендә урнашкан транспорт инфраструктурасы объектларының фасадларын үз вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйле чаралар комплексы;

җирле әһәмияттәге юлларны карап тоту-юл, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатацион торышына ярдәм итүче эшләр комплексы;

тышкы мәғлүматны (эзмә тактаны) урнаштыру чарасы - оешманың урнашу урынында һәм (яки) тормышка ашыру урынында, биналарны мәғлүмати рәвештә рәсмиләштерү максатларында, товарны, хезмәт күрсәтүне гамәлгә ашыру урынында билгеләнә торган, "кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәҗбүри булган мәғлүматны кулланучыларга җиткерү өчен, шулай ук оешманың фирма атамасы (исеме), аның урнашу урыны (адресы) һәм эш режимы турында мәғлүмат, шулай ук закон нигезендә урнаштырырга мәҗбүри булган яки эш әйләнешендә урнаштырылырга тиешле мәғлүмат максатлары белән бәйле реклама. "Тышкы мәғлүматны урнаштыру чаралары" һәм "тышкы мәғлүмат чарасы" төшенчәләре охшаш;

суперграфика - фасадларның архитектур-сәнгати бизәлешен кабул итү алымнарының берсе, аны визуаль кабул итүне көчәйтә торган алымнарның берсе.;

тактиль катлам - өслек катламы фактурасын сизелерлек үзгәртү белән каплау;

җирлек территориясенең аерым статусына һәм (яки) югары мәдәни-рекреацион һәм социаль кыйммәتكә ия булган өлеше-өлөгә Кагыйдәләр нигезендә, җирлекнең барлыкка килгән төзелешенең тышкы архитектур йөзен саклап калу максатларында, тышкы мәғлүмат урнаштыру чаралары төрләре һәм төрләре, шул исәптән мондый корылмаларга карата таләпләр билгеләнә.;

территорияләрне җыештыру-житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чар, карны махсус билгеләнгән урыннарда җыю, чыгару белән бәйле эшчәнлек

төрө, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тээмин итүгә һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлтелгән башка чаралар; урамнар һәм жирлек юллары - гомуми кулланылыштагы территорияләр, аларда жирлек тирәлеге эстетикасына югары таләпләр куела; вәкаләтле орган-жирлек территориясен төзекләндерү эшен оештыруны, координацияләүне һәм тикшереп торуну үз компетенциясе кысаларында гамәлгә ашыручы башкарма комитет; фасад-бинаның тышкы ягы (төп, Ян, ишегалды); фон конструкцияләре-тышкы мәгълүмат чараларын эшләү ысулы, анда хәрәфләр, билгеләмәләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан; фриз-горизонталь полоса рәвешендәге фасадның яки козырекның декоратив обрамляющий элементы; фронтон-бинаның фасадының йомгаклау өлеше, ул түбәдән югары дәрәжәдәге түбә, измеряемая нче өске тамга тәрәзәләреннән яки чыгыш ясаучы элементларга кадәр өске тамга фасады; территорияне төзекләндерү элементлары-декоратив, техник, планировка, конструктив жайланмалар, үсемлек компонентлары, төрле жиһазлар һәм бизелеш төрләре, кече архитектура формалары, капитал булмаган стационар булмаган объектлар, тышкы реклама һәм төзекләндерүнең состав өлешләре буларак кулланыла торган мәгълүмат чаралары.

II. Территорияләрне төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру буенча гомуми таләпләр

7. Жирлекнең бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелергә, карап тотылырга һәм жыештырылырга тиеш.

8. Гомуми файдаланудагы территорияләрне, шул исәптән урамнар, юллар, жирле эһәмияттәге автомобиль юллары, яр бие, скверлар, пляжлар, башка объектларны карап тотуну һәм жыюны оештыруны вәкаләтле орган үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

9. Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый формаларына бәйсез рәвештә, милек хокукында, бүтән әйбер яки мәжбүри хокукта (алга таба - жир кишәрлекләренә ия булучылар) булган жир кишәрлеген, шулай ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә биналарны, корылмаларны мөстәкыйль рәвештә яки махсус оешмаларны үз ачкалары хисабына жәлеп итү юлы белән чистартырга тиеш.

Бина, корылма милек хокукында яки башка әйбер яисә мәжбүри хокукта булган очракта, жыештырылырга тиешле территория милек хокукында яки күчәмсез милек объектына башка хокукта пропорциональ өлеш билгеләнә.

Жир участогы территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне карап тоту һәм жыештыру чикләре яклар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, жыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки башка биналарның, корылмаларның хужалары (кулланучылары) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Физик яки юридик зат карамагында булган жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, жир кишәрлегенә хужасы булган жир кишәрлегенә фактта барлыкка килгән чиге буенча территория жыештырылырга тиеш.

Бина, корылма милек хокукында яки башка әйбер яки мәжбүри хокукта булса, фасадны карап тоту якларның килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, фасадны карап тоту милек хокукында яки күчемсез милек объектына башка хокукта пропорциональ рәвештә гамәлгә ашырыла.

10.Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту һәм жыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләрне үткәргүгә конкурста жиңгән махсус оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

10.1.Жирлек территориясендә уза торган тимер юллар читләштерү полосасы, кичү юллары һәм юл аркылы чыгу урыннары чикләрендә әлеге корылмалардан файдаланучы оешмалар көче белән тотыла.

10.2.Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен карап тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте яки торак кооперативы яки башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар - әлеге йортта биналарның милекчеләре белән турыдан - туры идарә иткәндә (алга таба-идарәче оешмалар) гамәлгә ашырыла.

12.Шәхси торак йортлар территорияләрен карап тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан башкарыла.

13.Яшелләндерү һәм тәзекләндерү элементларын карап тоту һәм карап тоту:

1) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә-жир кишәрлегенең милекчеләре яисә башка хокук ияләре;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә-вәкаләтле орган йә махсуслаштырылган оешма, ул муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге эшләрне башкаруга конкурс отты;

3) чикләнгән файдаланудагы (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә-әлеге объектларның хужалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә-күпфатирлы йортларда торак биналарның милекчеләре яки идарәче оешмалар;

5) жир өсте коммуникацияләренең, шул исәптән электр челтәрләренең, яктырту челтәрләренең, радионияләрнең саклау зоналарында-күрсәтелгән коммуникацияләренең хужалары;

6) жир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (урнаштыру рөхсәт ителгән очракта) - әлеге коммуникацияләренең хужалары.

14.Кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын жыештыру һәм чистарту, урам һәм юллардан грунт һәм өслек суларын бүлеп бирү өчен билгеләнгән, яңгыр канализациясе коллекторларын һәм яңгыр кабул итү коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

15.Жәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм карап тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитар кагыйдәләр һәм нормалар нигезендә билгеләнә.

Бәдрәфләренең санитар һәм техник торышы өчен аларның милекчеләре, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәтә торган махсус оешмалар җаваплы.

16.Тәзекләндерү эшләрен башкаруның вакыты эшләренең заказчысы тарафыннан объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып билгеләнә.

17.Жирлек территориясен карап тоту һәм жыештыру чикләре физик һәм юридик затлар тарафыннан бирелгән жир кишәрлегенең чикләре нигезендә билгеләнә (жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән булса, жир кишәрлегенең фактта барлыкка килгән чиге буенча).

18. Вәкаләтле орган жирлек территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне карап тоту һәм жыештыру буенча эшләрнең үтәлешен контрольдә тоту.

III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен, юлларны, шәхси торак йортларны, яңгыр канализациясе челтәрләрен, яңгыр канализацияләрен, карау һәм яңгыр сулары коеларын, су бүлү корылмаларын, элементларны, тышкы яктырту объектларын, кече архитектура формаларын, стационар булмаган объектларны, төзелеш эшләре алып бару урыннарын, жирләнү урыннарын, автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау тукталышларын карап тоту буенча таләпләр. Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча гомуми таләпләр

19. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләре яки башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә йә махсус оешмаларны үз акчалары хисабына жәлеп итү юлы белән тоталар.

20. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту үз эченә ала, алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен төзекләндерү:

1) биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;

2) жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиеник чистарту;

3) гражданныр, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлегенә нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм чыгару;

4) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау.

21. Фасад биналар, корылмалар булырга тиеш түгел ия видимых жәрәхәтләре төзелеш өлешендә, декоративные бизәкләнү һәм инженерлык элементларын һәм сакларга тиеш тиешле эстетик торышы. Бинаның фасадына зыян килү фасадынң гомуми майданының 1% тан артык булырга тиеш түгел.

Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту

22. Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту үз эченә ала:

22.1. конструктив элементларны һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырьковларны, балкон һәм лоджий, карнизов коймаларын, крыльяны һәм аерым баскычларны, спусклар һәм баскычлар коймаларын, витрин, декоратив детальләрен һәм башка конструктив элементларны үз вакытында төзекләндереп, төзекләндереп тора, һәм аларны буяп була. ;

22.2. тәэмин итү булу һәм карап тоту исправном торышы водостоков, водосточные торбалар һәм сливыва;

22.3. герметизацию, бизәү һәм чигү швов, ярыклар һәм сайлау;

22.4. керү төркемнәрен, отмосткаларны, цоколь тәрәзәләрен һәм подвалларга керү юлларын торгызу, ремонтлау һәм үз вакытында чистарту;

22.5. фасадларны, шул исәптән фасадларны, аларның торышы һәм куллану шартларына бәйле рәвештә, үз вакытында чистарту һәм юдыру;

22.6. вакытында юу тәрәзәләр һәм витрина, элмә такталар һәм күрсәткечләр;

22.7. язудан, рәсемнәрдән, игъланнардан, плакатлардан һәм башка мэгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистарту.

23. Биналар, корылмалар, встроенно-төзелгән торак булмаган биналарның милекчеләре, башка хокук ияләре һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар бурычлы:

23.1. кирәк булган саен, әмма елына бер тапкырдан да ким түгел, фасадларны чистарту һәм юдыру,

23.2. кирәк булганда, елга ике тапкыр, язын (жылыту системаларын сүндүргәннән соң) һәм көзен (ягып жылыту сезоны башланганчы) чистарту һәм юдыру, кагыйдә буларак, тәрәзәләрне, балкон һәм лоджияләрне, подъездлардагы керү ишекләрен химик чаралар белән чистарту һәм юдыру, подъездлардагы ишекләрне һәм тышкы өслекләрне химик чаралар белән юдыру.;

23.3. 5-6 ел эчендә фасадның факттагы торышын исәпкә алып, агымдагы ремонт, шул исәптән фасадны буяп чыгарга;

23.4. фасадның аерым элементларын (цоколей, канат, баскыч, приямклар, керү ишекләре, капка, цоколь тәрәзәләре, балкон һәм лоджия, су торбалары, тәрәзә асты сулары, линия ачышлары һәм башка конструктив элементларны) хуплый торган ремонт ясау.;

23.5. фасад конструкцияләре жимерелү куркынычы янаган очракта (коймалар, сеткалар урнаштыру, жимерелә торган элементны демонтажлау һ. б.) саклау-кисәтү чараларын үтәргә;

23.6. мондый вывеска эксплуатацияләnmөгән очракта (арендатор (субарендатор) һәм башка очрактар) тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасын (вывеску) сүтәргә.

24. Фасадларны эксплуатацияләгәндә рөхсәт ителми:

24.1. бина һәм корылмаларның фасадлары өслегенә зыян килү (пычрану): агып китү, буяу, ярыклар булу, киселгән штукатурка, тышлау, кирпич салу, тимер-бетон конструкцияләрнең саклагыч катламын бушату һ. б.;

24.2. панельгара бәрелешләрнең герметизациясен бозу;

24.3. штукатурка, тышлау, фасадларның, биналарның һәм корылмаларның буяу катламы, шул исәптән тәрәзә, Керү приямкаларының конструкцияләренең төзек булмау (бушату, пычрату) ;

24.4. бина һәм корылмаларның: балкон, лоджий, эркер, тамбур, карниз, козырьков һ. б. фасад элементларын зарарлау (пычрату).;

24.5. балконнар, лоджий, парапетлар коймалары жимерелү (булмау, пычрату) һ. б.;

24.6. бинаның фасадында һәм (яки) түбәсендә, тышкы мәгълүмат чараларын паспортсыз урнаштыру чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, учреждениеләр такталарыннан, режим табличкаларыннан тыш;

24.7. фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә проемының эчке ягында) афишаларны, игъланнар, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне алга таба файдалану максатларында, пыяла ишекләрдә (шул исәптән ишекнең эчке ягында), биналар, корылмалар һәм корылмаларның эчке ягынан), пыяла ишекләрдә (шул исәптән пыялалы ишекнең эчке ягынан);

24.8. бу биналарның, корылмаларның милекчеләренең, күпфатирлы йорттагы биналарның милекчеләренең ризалыгыннан башка биналар, корылмаларның фасадларына граффит ясау.

25. Кертү:

25.1. подъездларга кергәндә мәгълүмати стендлар урнаштыру;

25.2. урнаштыру антенна һәм кабелей системасын коллектив кабул итү эфир телевидениесе түбәсендә биналар нигезендә проект карары.

Йорт билгеләре

26. Биналар, корылмалар йорт билгеләре белән жиһазландырылырга тиеш.

27. Аншлаптар һәм номер билгеләре чисталыкта һәм төзек хәлдә булырга тиеш. Аншлаптарның һәм номер билгеләренә чисталыгы һәм төзеклеге өчен биналарны карап тоту өчен җаваплы затлар җаваплы.

Керү төркемнәре (узеллар)

28. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту җиһазлары, элмә (козырек), өслекләренә бәйләнеше элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен (пандуслар, перила һ. б.) урнаштыру өчен җайланмалар һәм җайланмалар белән җиһазландырырга кирәк.

Пандус булырга тиеш үтәлгән берничә материал белән шороховатой текстурой өслеге башка горизонтальных канавок. Пандусларның койма конструкцияләре булмаганда, биеклегә 75 мм дан да ким булмаган бортик һәм поручни күздә тотыла. Бордюр пандусыннан тайпылу 1: 12 кабул ителә.

Пандус борылганда яки аның озынлыгы 9 м дан да ким булмаган очракта, һәр 9 м дан соң, горизонталь майданчыкларда 1,5 x 1,5 м киңлектәге горизонталь майданчыкларны күз алдында тотарга киңәш ителә. Юлның горизонталь участкалары башында һәм ахырында пандуса башкарырга тиеш отличавущими нче поверхностей текстура һәм төсе.

Баскыч яки пандусның ике ягы буенча 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисештәге 800-920 мм биеклектәге йөкләмәләр карала. Поручняларның озынлыгы пандус яки баскычның һәр яктан 0,3 метрга ким булмашка тиеш.

29. Керү төркемнәрен проеклаганда, биналарның, корылмаларның фасадларын яңартканда, үзгәрткәндә рөхсәт ителми:

29.1. подвалга һәм цоколь катына керү юлларын урнаштыру, аларның идән дәрәжәсе гомуми файдалану территориясеннән чыга торган фасадлардагы җир дәрәжәсеннән 1,2 м югарырак булган биналарга;

29.2. җәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы терәк элементлар (колонналар, стояклар һ. б.) урнаштыру;

29.3. бинаның бөтен фасады комплекслы чишелешен исәпкә алып, проект документациясен эшләмичә, ике һәм аннан күбрәк керү юлларын урнаштыру (гамәлдәгеләрен исәпкә алып) ;

29.4. урам-юл челтәре тротуарлары зонасында җиңел конструкцияләрдән (баскычлар, пандуслар, Болдыр, яшелләндерү) керү төркеме элементларының минималь норматив киңлегә булган тротуарларны якин-тирә тротуарны 0,5 метрга урнаштыру;

29.5. күпфатирлы йортта биналарның милекчеләренә ризалыгын алмыйча, керү төркемен урнаштыру;

29.6. торак урыны милекчәсе ризалыгыннан башка керү төркеме урнаштыру өчен балконнан файдалану;

29.7. вәкаләтле орган белән килешмичә, күпфатирлы йортларда урнашкан торак булмаган биналарның керү төркемнәрен үз белдеге белән урнаштыру.

Корылмалар түбәсе

30. Биналар, корылмалар түбәсе, су бүлү системасы элементлары, төтен юлларын һәм вентиляция системаларын каплау төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава шартларында йортларда яшәүчеләр һәм җәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

31. Кышкы вакытта биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә итүче оешмалар тарафыннан түбәләренә кардан, боздан һәм боз сөңгеләреннән вакытында чистартып торы оештырылырга тиеш. Җәяүлеләр зоналарына чыга торган яклардагы түбәләренә кардан чистарту участкаларны коймалап алу һәм барлык саклык чараларын күрү белән һәм

тәүлекнең якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Калган түбәдән, шулай ук яссы түбәләрдән карны эчке ишегалды территорияләренә ташлау зарур. Түбәдән жәяүлеләр юлына ташланган, жәмәгать транспортын көтү тукталышы, юл йөрү өлеше кар һәм боз кичекмәстән чистартылырга тиеш.

32. Кар һәм боз өемнәре ташлаганда, боз сөңгеләре ташлаганда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда агач һәм куакларның, электр белән тәэмин итүнең һава линияләре, яктырту һәм элемтә линияләре, юл билгеләре, юл светофорлары, юл киртәләре, юл коймалары, жәмәгать транспортын көтү павильоннары, бинаның декоратив бизәлеше һәм инженерлык элементлары сакланышын тәэмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементларга зыян килгән очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян күргән зат хисабына торгызылырга тиеш.

33. Биналарның, корылмаларның түбәләре су бүлүгә ия булырга тиеш, ул жәяүлеләргә агып төшә торган суның турыдан-туры элөгүенә юл куймый. Желоба, бүрәнкә, водосток булырга тиеш ызырван һәм расчитаны үткөрү өчен жыела торган су күләмен. Жәяүлеләр зоналары булган биналар ягыннан чыккан водостоклар жәяүлеләр сукмакларыннан читкә китергә тиеш.

34. Рөхсәт ителми:

34.1. түбәне (көрәкләр, кыргычлар, ломнар), төзелеш материалларын, ремонт калдыкларын, файдаланылмый торган механизмнарны һәм башка предметларны түбә ябу өчен билгеләнгән биналар, корылмалар түбәсендә тоту;

34.2. биналарның түбәсеннән боз, кар һәм чүп-чардан бүрәнкәләргә водосточные торбалар ташлана.

Жир кишәрлекләрен карап тоту

35. Жир кишәрлекләре территорияләрен карап тоту үз эченә ала:

35.1. көн саен чүп-чардан, яфраклардан, кардан һәм боздан

(боздан) жыештыру;

35.2. бозлавыкка каршы материаллар белән юлларны, күперләренә, урамнарны, тротуарларны, юлларны, жәяүлеләр территорияләрен каптамалар белән эшкертү;

35.3. кар көрәү һәм себерү;

35.4. кар һәм боз чыгару (кар-боз берәмлекләре);

35.5. контейнер майданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерлар, чүп-чар өчен чүп-чар, эскәмияләр, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту һ. б.;

35.6. чүп кабул итү камераларын, контейнерлар (бункерлар) һәм контейнер майданчыкларын жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;

35.7. яңгыр һәм кар суларын бүлөп бирү;

35.8. каты көнкүреш, зур габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм чыгару;

35.9. су сибү территориясен киметү өчен тузан хасил итү һәм увлажнения һава;

35.10. яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итү һәм аларны карау;

35.11. коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларны), юлларны, тимер юлларны, күперләренә, жәяүлеләр кичүләрен төзүдән, реконструкцияләүдән һәм төзекләндерүдән соң, төзекләндерүдән соң, төзекләндерүдән соң бозылган төзекләндерү элементларын торгызу, реставрация, археология һәм башка жир эшләрен башкару;

35.12. күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын (яңгыр канализациясе), гамәлдәге дүлөт стандартлары таләпләренә туры китереп, жир асты коммуникацияләре коеларын (корылмаларын) карап тоту;

35.13. жир кишәрлекләре киртәләрен карап тоту, шул исәптән җимерелгән (сүтелгән) биналар, корылмалар коймаларын урнаштыру һәм аларны карап тоту, территориягә чит кешеләр үтеп керү һәм (яки) санкцияләнмәгән урыннарда калдыкларны урнаштыру мөмкинлегенә бирә торган, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәэмин итү.

Юлларны карап тоту

36.Юлларны карап тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча әлеге эш төрләрен уздыруга конкурс откан махсус оешмалар башкара.

37.Юл территорияләрен карап тоту үз эченә ала:

1)юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге юлларны ремонтлау;

2)тротуарлардан (жәяүлеләр зоналарыннан, юллардан) һәм юлларның йөрү өлешеннән, ясалма юл корылмаларыннан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз (боз) жыештыру;

3)юу һәм су сибү юл катламнары;

4)китүе өчен газонами һәм яшел үсентеләр;

5) жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту баганаларын һәм контакт челтәрен ремонтлау;

6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

7) ясалма юл корылмалары составына керүче Күзәтү һәм яңгыр кабул итү коеларын, тау канауларын һәм ачык лотокларны төзү, ремонтлау һәм чистарту;;

8) коймаларны, коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын урнаштыру, ремонтлау һәм ел саен буяу.

38.Юл катламнарын саклау максатларында рөхсәт ителми:

38.1.жөпсөлләр ташу;

38.2.рельслар, бүрәнәләр, тимер балкалар, трубалар, кирпеч, башка авыр әйберләр ташлаганда аларны ташлау;

38.3.төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын машиналар йөрү өлешендә һәм тротуарларда ташлау һәм (яки) туплау.

39.Юлларны төзекләндерүнең аерым элементларына таләпләр:

39.1.жәяүлеләр өчен тимер юл киртәләрен һәм тротуар баганаларын сезонлы буяу кышкы сезон тәмамлангандан соң, төзекләндерү айлыгы чорында башкарыла. Буяу алдыннан коймалар ремонтланарга, пычрактан чистартылырга, юылган һәм төятелгән булырга тиеш;

39.2.барлык юл тамгасы заказчы тарафыннан билгеләнгән чират вакытында һәм төр типтә юл тамгасы төшерү өчен расланган паспортлар (схемалар) нигезендә үтәлгә тиеш.;

39.3.юлларның юл тамгасы таләп ителә торган төс - һәм ут-техник характеристикаларын, тоташтыру коэффициентын, эксплуатацияләүнең барлык чорында мөйдан буенча саклануны тәэмин итәргә тиеш;

39.4.юл билгеләрен ныгыту конструкцияләре һәм системалары видимость шартларына һәм монтажлау мөмкинлекләренә карап сайлап алына;

39.5.юл билгеләре төзек хәлдә булырга, вакытында чистартылырга һәм юылырга тиеш.

Вакытлыча билгеләнгән юл билгеләре аларны урнаштыру зарурлыгына китергән сәбәпләрне бетергәннән соң бер тәүлек эчендә төшерелә;

39.6.визуаль-коммуникация системасы элементлары: Транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте юнәлешләре күрсәткечләре, жирлекнең планлаштыру-структур элементлары күрсәткечләре юлларда һәм транспорт чишелешләрендә аларга хәрәкәт юнәлешен күрсәтү өчен билгеләнә;

Шәхси торак йортларны карап тоту һәм территорияне төзекләндерү
40. Шәхси торак йортларның милекчеләре (яки) яллаучылар (алга таба-торак йортларның хужалары), Әгәр законда яки килешүдә башкасы каралмаган булса, бурычлы:

40.1. торак йортларның, коймаларның (коймаларның), шулай ук йорт чикләрендәге башка корылмаларның фасадларының тиешле торышын тәэмин итәргә, аларны үз вакытында ремонтларга һәм буяуга тотарга, аларны үз вакытында ремонтларга һәм буяу эшләре алып барырга.;

40.2. торак йортта номер билгесе булу һәм аны төзек хәлдә тоту;

40.3. йорт территориясен тәртиптә тоту;

40.4. йорт чикләрендә яшел үсентеләрне тәртиптә тоту, куаклар һәм агачларны санитар кисү, газүткәргечләрнең сак зонасында, кабельле һәм һава электр үткәргечләре линияләрендә һәм башка инженерлык челтәрләрендә агачлар утыртмаска;

40.5. су агып китү өчен канаулар һәм торбалар чистартырга, язгы чорда кар суларын үтүне тәэмин итәргә;

40.6. бирелгән жир участогы чикләрендә, үзәкләштерелгән канализация булмаганда, жирле канализация, юын чокыры, бәдрәф булдырырга, аларны даими рәвештә чистартып, дезинфекцияләп торырга кирәк.;

40.7. махсус майданчыкларда урнаштырылган каты һәм эре габаритлы калдыкларны контейнерларга урнаштырырга;

40.8. билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны вакытында жыеп чыгаруны тәэмин итәргә.

41. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

41.1. урнаштыру коймалар чит илләрдәге йорт;

41.2. йорт яны территорияләрендә һәм алар янәшәсендәге территорияләрдә яфракларны, теләсә нинди төр калдыкларны һәм чүп-чарны яндыру;

41.3. күмер, тара, утын, зур габаритлы калдыкларны, төзелеш материалларын, йорт яны территориясен өеп куярга;

41.4. юарга транспорт чаралары өчен домовладение;

41.5. ишегалды корылмалары төзәргә, йорт яны территориясеннән чокырларны төзекләндерергә;

41.6. әлеге территориядә махсус транспорт һәм урып-жыю техникасыннан файдалану мөмкинлеген кыенлаштыра торган урам юлларында урнаштыру;

41.7. территорияне төзекләндерү элементларын жимерергә һәм бозарга, сулыкларны чүпләргә;

41.8. комплектланган (төзек булмаган) транспорт чарасын йорт яны территориясә артында сакларга;

41.9. әйләнә-тирәнә теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә;

41.10. су сиптерү жайланмаларын, сыек чистарткычлар агызуны, житештерү һәм куллану калдыкларын машиналар йөрү өлешләренә чыгаруны билгеләргә.

41 (1). Жир участогы хужасы тарафыннан хужалык корылмаларын түзү эшләре башкарылса, якындагы территориядә төзелеш материалларын вакытлыча (6 айга кадәр) саклау рөхсәт ителә. Шул ук вакытта автотранспортның йөрүе тәэмин ителергә тиеш.

Яңгыр канализациясә челтәрләрен, карау һәм яңгыр сулары коеларын, су бүлү корылмаларын карап тоту

42. Карау һәм яңгыр кабул итү коелары, жир асты коммуникацияләре коелары, люклар (рәшәткәләр) ябык хәлдә булырга һәм транспорт һәм жәяүлеләрнең куркынычсыз хәрәкәтен тәэмин итүче төзек хәлдә булырга тиеш.

42. Кабул итү бүлмәләренең, тупикларның, күзәтү һәм башка коеларның һәм камераларның төзек техник торышында тотылуын, чистартылуын һәм

урнаштыруны гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә аларның хужалары тәэмин итә.

43.Жирлектә магистраль һәм квартал эчендәге яңгыр канализацияләре челтәрләрен карап тоту һәм эксплуатацияләү шушы максатларга жирлек бюджетында каралган акчалар чикләрендә махсуслаштырылган оешмалар белән төзелгән килешүләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Яңгыр канализациясенә ведомство челтәрләрен карап тоту һәм эксплуатацияләү тиешле оешмалар хисабына башкарыла.

Хужасыз инженерлык коммуникацияләре һәм күзәтү коелары юлларны карап тотуны гамәлгә ашыручы махсус оешмалар тарафыннан тиешенчә куркынычсыз хәлдә булырга тиеш.

44.Яңгыр канализациясе коллекторларын саклап калу максатыннан, һәр якка коллектор көзеннән 2 метр сак зонасы урнаштырыла.

45.Яңгыр канализациясе коллекторларының сак зонасы чикләрендә, тиешле документларны рәсмиләштермичә һәм эксплуатацияләүче оешма, башка органнар белән язмача килешенмичә, гамәлдәге законнарда билгеләнгән очракларда рөхсәт ителми:

45.1.житештерү жир эшләре бара;

45.2.яңгыр сулары канализациясе челтәренә зыян китерергә, су кабул итү люкларын жимерергә яки жимерергә;

45.3.төзелешне тормышка ашырырга, сәүдә, хужалык һәм көнкүреш корылмаларын урнаштырырга;

45.4.сәнәгать, көнкүреш калдыклары, чүп-чар һәм башка материаллар ташларга.

46. Урамнарны, биналарны, корылмаларны су белән тәэмин итү, су, канализация, яңгыр сулары жайланмалары, системалар, челтәр һәм корылмалар төзек булмау аркасында су агып чыккан бозлар барлыкка килү, шулай ук газоннарда, тротуарларда, урамнарда һәм ишегалды территорияләренә су агызу, суырту яки агызу рөхсәт ителми.

47.Жирлек территориясендә су коеларын һәм парлау мәйданчыкларын урнаштыру рөхсәт ителми.

48.Яңгыр кабул итә торган коелар рәшәткәләре даими чистартылган хәлдә булырга тиеш. Аларның үткөрү сәләтен чикли торган рәшәткәләр һәм коелар чүпләмәү, рәшәткәләр салу рөхсәт ителми. Яңгыр канализациясенә карау һәм яңгыр кабул итү коеларын профилактик тикшерү һәм аларны чистарту елына ике тапкыр башкарыла. Карау һәм яңгыр кабул итү коеларын чистартканнан соң, чыгарылган пычратуларның барлык төрләре кичекмәстән чыгарылырга тиеш.

49.Карау коеларының люклары бер дәрәжәдә хәрәкәт итү өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар белән капланган булырга тиеш.

Карау коеларының машиналар йөрү өлеше, тротуарлар, жәяүлеләр һәм велосипед юллары, яшел зоналар, 2 см дан да артмаган, яңгыр кабул итү коелары белән тоташтырылу дәрәжәсен 3 см дан да артмаска мөмкин.

50.Капкачлары яки рәшәткәләре жимерелгән яки юкка чыккан коммуникацион коелар, ачыкланганнан соң, челтәрне эксплуатацияләүче оешма тарафыннан киртәләнеп алынган, тиешле кисәтү билгеләре белән билгеләнгән һәм билгеләнгән вакытка алыштырылган булырга тиеш.

51.Инженерлык челтәрләрендә планлы эшләр башкарганда, канализация агымнары яқындагы канализация челтәре, су һәм жылылык челтәрләреннән - яңгыр канализациясенә (булганда) агызыла. Юлга су агызу тыела.

Су агуның нәтижәләрен бетерү зыянлы инженерлык челтәрләре хужалары хисабына да башкарыла.

52. Яңгыр канализациясе челтәрләренә техник торышы (шул исәптән люкларны, рәшәткәләрне вақытында ябу) өчен җаваплылык эксплуатация оешмаларына йөкләнә.

Элемтә техник чараларын карап тоту

53. Биналарны инженер-техник яктан тәэмин итү өчен билгеләнгән элемтә, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый челтәрләрне урнаштыру Җир асты юлы белән (траншея, канал, тоннельләрдә) гамәлгә ашырыла.

54. Тышкы коммуникацияләрне биналарга башка ысул (һава, җир өсте) белән үткөрү эксплуатацияләүче оешмаларның тиешле техник шартларын алган очракта гына рөхсәт ителә.

55. Элемтә элемтә линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен беркетү сыйфатында файдаланырга рөхсәт ителми:

55.1. автомобиль юлларын тәзекләндерү элементлары: юл киртәләре, светофорлар, юл билгеләре урнаштыру өчен билгеләнгән элементлар һәм конструкцияләр;

55.2. фасадлар, түбәләр, биналар һәм корылмалар элементлары (төтен юллары, вентиляция, күмәк телевидение һәм радио кабул итү системаларының антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр).

56. Рөхсәт ителми:

56.1. бер бинадан икенчесенә һава юлы белән кабель сузганда юлларны кисү;

56.2. бүлү мфт шкафыннан тыш кабель запасларын урнаштыру;

57. Милекчеләр (хужалар) техник элемтә чараларын (кабельләр, кабельләрне ныгыту элементлары, бүлү һәм муфт шкафлары һ.б.), шулай ук алар ярдәмендә тоташтырылган техник җайланмаларны тиешле хәлдә тотарга тиеш (өзеклекләр һәм/яки изоляция тышчасы булмау, буяу булмау, коррозия һәм/яки механик зыяннар булу, чыбыклар һәм/яки аларны ут баганаларына һәм электр тапшыру линияләренә беркетү).

Тышкы яктырту объектларын (чараларын) тоту

58. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганаклары (шул исәптән җыюлар, туклану пунктлары, идарә тартмалары) керә.

59. Урамнар, юллар, җәяүлеләр тротуарлары, торак кварталлар, ишегаллары, предприятие, учреждение, оешма территорияләре, шулай ук аншлаптар һәм иҗтимагый һәм торак биналарның номер билгеләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләре, җирлек мәгълүматы элементлары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вақытында яктыртылырга тиеш.

60. Биналарның һәм корылмаларның милекчеләре, милек рәвешләренә карамастан, биналарның һәм корылмаларның архитектур-сәнгати яктыртылышы булуын һәм эшләвен проектлар нигезендә тәэмин итәргә тиеш.

61. Төп майданнарда, магистральләрдә һәм урамнарда, транспорт тоннельләрендә функциясез яктырткычлар саны 3% тан артмаска тиеш, башка җирлек территорияләрендә (район әһәмиятендәге урамнар, ишегалды территорияләре) - 5%, Җир асты җәяүлеләр кичүендә - 10%, көндөз дә, кичке һәм төнгә режимда (10% ка яктырткычлар кабызылмаган).

62. Сафтан чыккан терекөмешле газ разрядлы лампалар бу максатлар өчен махсус билгеләнгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсус предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Өлеге төр лампаларны җирлек чүплекләренә, чүп эшкәртү заводларына чыгарырга ярамый.

63. Металл терәкләр, кронштейннар һәм тышкы яктырту җайланмаларының башка элементлары чисталыкта булырга, крена, коррозия учакларына ия

булмаска һәм кирәк булган саен милекчеләр (хужалары, кулланучылар) белән буялырга, эмма өч елга бер тапкырдан да ким булмаска тиеш, һәм төзәтү хәлендә булырга тиеш.

64. Тышкы яктыртуның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны утларын карап тоту һәм ремонтлау эшен вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма башкара, ул муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләрне башкаруга конкурс ота.

Торак йортларның кереш бүлү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны утларын карап тоту һәм ремонтлау эшләрен идарәче оешмалар башкара.

65. Тышкы яктырту баганалары, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләре, саклагыч, бүлү киртәләре, юл корылмалары һәм юл җиһазлары элементлары буялырга, язулардан һәм теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукциядән чистартылырга, төзек хәлдә һәм чисталыкта булырга тиеш.

66. Тышкы яктырту баганаларын, җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләрен алыштырганда әлеге конструкцияләр өч тәүлек дәвамында сүтеп алынырга һәм челтәр хужалары тарафыннан чыгарылган булырга тиеш.

Тышкы яктырту баганаларын чыгару юллардагы терәк хужасы тарафыннан кичекмәстән башкарыла, калган территорияләрдә - мондый кирәкле ачыкланган мизгелдән (демонтаж) бер тәүлек эчендә башкарыла.

67. Ут баганалары һәм җәмәгать (тимер юл) транспортының контакт челтәре терәкләрендә урнашкан барлык элементларның һәм объектларның төзек һәм куркынычсыз торышы һәм тышкы кыяфәте өчен әлеге терәкләрнең милекчәсе (хужасы) җавап бирә.

68. Үткәргечләрнең текә ярлары, терәк, изоляторлар булган очракта тышкы яктырту җайланмаларыннан файдалану рөхсәт ителми.

Тышкы яктырту җайланмалары эшендә электр чыбыкларын өзү яки терәкләрне зарарлау белән бәйлә житешсезлекләрен ачыклаганнан соң кичекмәстән бетерергә кирәк.

69. Чыбыкларны һәм кабельләренә челтәрләргә һәм тышкы яктырту җайланмаларына үз белдегең белән тоташтыру һәм тоташтыру рөхсәт ителми.

70. Тышкы яктырту объектлары яки тышкы яктырту чаралары белән җиһазландырылган объектларның милекчеләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар бурычлы:

70.1. урамнарны, юлларны тиешенчә яктыртуны, терәкләр һәм яктырткычларның, яктырту җайланмаларының сыйфатын күзәтеп торырга, бозылган яки зыян күргән очракта үз вакытында ремонт ясарга;

70.2. билгеләнгән тәртип нигезендә утны кабызуны һәм сүндерүне күзәтеп торырга;

70.3. тышкы яктыртуны урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтәргә;

70.4. тышкы яктырту фонарьларын вакытында алыштыру зарур.

71. Тротуарларда урнашкан мачталар һәм тышкы яктырту баганалары һәм җәмәгать транспортының контакт челтәре тирәсен җыештырган өчен җаваплылык тротуарларны җыештырган өчен җаваплы затларга йөкләнә.

Трансформатор һәм бүлү подстанцияләренә, автомат режимда (хезмәт күрсәтүче персоналдан башка) эшләүче башка инженерлык корылмаларына якин-тирә территорияләренә җыештыру өчен җаваплылык әлеге объектлар булган территория хужаларына йөкләнә.

Кече архитектура формаларының эчтәлеге

72. Кече архитектура формаларына монументаль-декоратив бизу элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү җайланмалары, су

жайланмалары, муниципаль жиһазлар, авыл жирлеге территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник жайланмалар керә.

73. Кече архитектура рәвешләрен карап тоту бирелгән жир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә жир кишәрлекләре хокукына ия булчулар тарафыннан гамәлгә ашырыла - муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләренә башкаруга конкурс откан оешма белән килешү нигезендә вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

74. Кече архитектура формалары хужалары бурычлы:

74.1. үз эченә кече архитектура формалары чисталыкта һәм исправном торышы;

74.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшерү, аларны иске буяудан, ржавчинадан, юдырту, буяу, шулай ук ватылган элементларны алмаштырырга;

74.3. кышкы чорда кече архитектура формаларын, шулай ук аларга кардан һәм боздан якын килү юлларын чистарту;

74.4. өслекле комлыклар ясау, комлыкларда комны елга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә алмаштыру;

74.5. балалар, спорт, хужалык майданчыкларының һәм ял майданчыкларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләренә туры килүен күзәтеп торырга;

74.6. фонтаннар эшләгән чорда су өслеген көн саен чүп-чардан арындырырга.

75. Рәхсәт ителми:

75.1. кече архитектура формаларын тиешенчә файдаланмаса (балалар уен майданчыкларындагы өлкәннәр ялын, спорт майданчыкларындагы киём киптерү һ. б.);

75.2. кече архитектура формаларында теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукцияне эләргә һәм ябыштырырга;

75.3. ватарга һәм повреждать кече архитектура формалары һәм аларның конструктив элементлары;

75.4. фонтаннарда коенырга.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

76. Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән төрлө урнаштыру схемасы буенча гамәлгә ашырыла.

77. Жир кишәрлеген арендау килешүе вакыты чыккач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтелергә, ә жир участогы азат ителгән һәм беренчел халәتكә китерелгән булырга тиеш.

78. Стационар булмаган объектларның милекчеләре булган юридик һәм физик затлар бурычлы:

78.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт тышкы кыяфәтне һәм проект документлары белән билгеләнгән төсләр чишелешен исәпкә алып башкарылырга тиеш;

78.2. якын-тирә территориядә яшел үсентеләр, газоннар, бордюр ташлары, кече архитектура формалары (алар булганда) сакланышын күзәтү, әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләр нигезендә әлеге территорияне карап тоту;

78.3. стационар булмаган объектлар янында урналар урнаштырырга, чүпләкләрне көн дәвамында калдыклардан арындырырга, эмма тәүлегенә бер тапкырдан да ким булмаган санда чүпләкләрне елга бер тапкыр буярга кирәк.

79. Рәхсәт ителми:

79.1. стационар булмаган объектларга проектларда каралмаган корылмалар, козыреклар, навеслар һәм башка конструкцияләр төзү;

79.2. стационар булмаган объектлар янында сәүдә-суыткыч жиһазларын урнаштыру;

79.3. стационар булмаган объектлар янында һәм аларның түбәләрендә таралар, товарлар, детальләр, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка предметларны складлау, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатлары өчен куллану;

79.4. стационар булмаган объектлар арасында янгынга каршы аермалар, жиһазлар, калдыклар белән тулган.

Төзелеш эшләрен башкару урыннарын карап тоту

80.Төзелеш майданчыкларын карап тоту, төзекләндерү эшләре тәмамлангандан соң, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләргә торгызу төзүчегә йөкләнә.

Эшләр алып барылмый торган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылырга тиеш

81. Төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләр башланыр алдыннан, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләргә башкару чорында кирәк:

81.1.Башкарма комитетның хокук актлары таләпләренә туры китереп, төзелеш майданы территориясенә бөтен периметры буенча типлаштырылган койма урнаштыру;

81.2.төзелеш майданчыгы коймаларының гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатацион куркынычсызлыгын тәэмин итәргә;

81.3.төзелеш майданчыгы коймаларының тиешле техник торышын, аның чисталыгын күзәтеп торырга, вакытында пычрактан, кардан, боздан, Мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффити;

81.4.төзелеш майданы территориясенә кәргәндә, гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирүче төзелеш объектының мәгълүмати щитын урнаштыру һәм аны тиешле хәлдә тоту;

81.5.төзелеш майданы периметры буенча тышкы яктыртуны тәэмин итү;

81.6.төзелеш майданына илтүче юлларны, майдан эчендәге юлларны һәм чыгу урыннарында транспорт чараларының көпчәкләрен чистарту яки юдыру пунктларын, урамнарның (юлларның) йөрү өлешенә пычрак һәм чүп-чар чыгаруга юл куймый торган юллар белән жиһазландырырга.;

81.7.төзелеш майданчыгы территориясендә каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыклары жыю өчен контейнерлар һәм (яки) бункерлар булуны тәэмин итәргә;

81.8.төзелеш майданчыгынан каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын билгеләнгән тәртиптә чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;

81.9. төзелеш майданчыгы территориясеннән чистартылган һәм калдыклар булмаган карны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарга чыгаруны тәэмин итәргә;

81.10.эшләр башкарганда гамәлдәге жир асты инженерлык коммуникацияләрен, тышкы яктырту челтәрләрен, яшел үсентеләргә һәм кече архитектура формаларын саклауны тәэмин итәргә.

82.Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче бүлмәләр, эшчеләр һәм хезмәткәрләргә вакытлыча урнаштыру өчен көнкүреш вагончыклары, төзелеш калдыкларының транспорт

партияләрен вакытлыча саклау һәм туплау урыннары төзелеш оешмалары проекты нигезендә төзелеш мәйданчыклары чикләрендә урнаштырыла.

83. Рөхсәт ителми:

84.1.гражданның шәхси һәм иҗтимагый иминлеген тәмин итү белән бәйле коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, 23.00 сәгатътән 7.00 сәгатъкә кадәр, тынлыкны бозу белән бәйле төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм башка эшләрне оештыру һәм үткөрү;

84.2.Башкарма комитетның тиешле рөхсәтеннән (күрсәтмәләреннән) башка юлларның һәм тротуарларның машиналар йөрү өлешен тарайту яки ябу;

84.3.чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш калдыклары утильләштерергә.

Жирләү урыннарын карап тоту

85.Жирләү урыннарын этик, санитар һәм экологик таләпләр нигезендә карап тоту федераль законнар һәм муниципаль хокукый акт белән билгеләнгән жирләү урыннарын карап тоту кагыйдәләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

86.Жирләү урыннарын санитар тәртиптә тоту муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләрне үткөрү буенча конкурс откан махсуслаштырылган оешма башкара.

87.Жирләү урыннарын карап тотуга карата таләпләр:

88.1.зиратлардагы жәмәгать бәдрәфләре чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш.

Урны территорияләрендә жәмәгать бәдрәфләре булырга тиеш чистартылган;

89.2.зираттагы чүп-чар контейнерлары һәм чүп савытлары чистартылырга тиеш.

Калдыклар тупланган очракта, 3 көнгә кимендә бер тапкыр чыгарылырга тиеш;

89.3.агач утыртмаларының авария хәлендә булуы да рөхсәт ителми. Авария

хәлендәге агач үсентеләре ачыкланган мизгелдән бер тәүлек эчендә сүтелергә тиеш;

89.4.шәхесләре куелмаган каберләр яки үлгәннәрнең каберләре пычрактан һәм чүп-чардан чистартылырга, холмик һәм кабер белән жиһазландырылырга тиеш.

90.Кышкы чорда жирләү урыннарын карап тоту үзенчәлекләре:

91.1.зиратларның үзәк юллары, керү юллары, тротуарлар киңәйтелергә һәм кардан чистартылырга тиеш. Боз катламнары булмаган килеш тигез кар өеме булу рөхсәт ителә;

92.2.үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә тиеш. Юл һәм тротуарларның машиналар йөрү өлешен кар явудан соң ук эшкәртү башланырга тиеш;

93.3.иң беренче чиратта кар чыгару, боз өю һәм Үзәк һәм керү юлларыннан кар-боз муниципаль берәмлекләрен бетерү зарур;

93.4. жәяүлеләр жирләү урыннарында бозлавыкка каршы материаллар куллану, юллардан чистартылган кар һәм бозны каберләргә, газоннарга, куакларга туплау рөхсәт ителми.

94. Жәйге чорда жирләү урыннарын карап тоту үзенчәлекләре:

94.1.үзәк юллар, керү юллары, тротуарлар, каберләр арасындагы юллар һәм жирләү урыннарында башка территорияләр төрле пычрактан чистартылырга тиеш;

94.2.яшел үсентеләрне санитар кисү, агач-куак үсемлекләрен чүп-чардан арындыру чаралары ел саен үткәрелергә тиеш.

95.Күмелү урынын, кабер өстендәге корылманы (хачлар, һәйкәлләр, плитәләр, склепалар һ.б.) карау, чәчәкләр һәм декоратив куаклар утырту, аны Колумбиядә карау ире(ай), туганнары, вафат булган затның законлы вәкиле яки мәҗбүри санитар таләпләрне үтәп башка зат тарафыннан башкарыла.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларын карап тоту

96. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларын карап тоту (алга таба - стоянка) гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә стоянканы урнаштыру өчен бирелгән жир кишәрлегенә (алга таба-хужасы) ия була.

97. Хужалары бурычлы:

98.1. тукталышларның бөтен периметры буенча койма урнаштыру, ул механик йогынтыларга һәм тышкы мохит йогынтысына тотрыклы булырга тиеш;

98.2. коймаларның тиешле техник торышын, аларның чисталыгын күзәтеп торырга, пычрактан, кардан, боздан, Мәгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартырга;

98.3. Материалларны, комплектланган транспортны, тукталышлар территорияләрендә төрле конструкцияләргә саклауга юл куймаска;

98.5. тукталышлар территориясен утның тигез бүленешен тәэмин итүче тышкы яктырту белән жиһазландырырга, гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләрнең таләпләренә туры килә торган;

98.6. ягулык-майлау материалларына ия булган автомобильләргә юл һәм автомобильләргә стоянкасына юл куймаска;

98.7. территорияләргә санитар һәм янгынга каршы кагыйдәләргә үтәү белән тотарга.

98.8. инвалидларның тукталышлар территориясенә тоткарлыксыз үтеп керә алуын тәэмин итәргә. Инвалидлар "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясы нигезендә махсус автотранспорт чараларын парковка өчен бушлай файдалана.

Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү

99. Жирлек территориясен бәйрәмчә бизәү дәүләт һәм башка бәйрәмнәр, истәлекле вакыйгалар белән бәйле чаралар үткөрү чорында башкарыла.

Бәйрәм бизәлеше дәүләт һәм муниципаль флагларны, лозунгларны, гирляндларны, панноларны, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, трибуналар, эстрада урнаштыруны, шулай ук бәйрәм иллюминациясе урнаштыруны үз эченә ала.

Бәйрәм бизәлеше элементларын ясаганда һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен көйләүнең техник чараларын төшерергә, жиңмерергә һәм аларның күрүчәнлеген начарайтырга рөхсәт ителми.

IV. Жирлек территорияләргә жыештыру тәртибе, төзекләндерү эшләре иҗемлеген һәм аларны вакыт-вакыт үтәүне дә кертәп

Жирлек территориясен жыештыру һәм карап тотуга карата гомуми таләпләр
100. Авыл жирлегә территориясен жыештыру һәм карап тоту эшләре алып барыла:

1) жәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябргә кадәр;

2) кышкы чорда - 15 октябрдән 14 апрельгә кадәр.

Күрсәтелгән срокларга, һава шартларына карап, Башкарма комитет тарафыннан төзәтмәләр кертелергә мөмкин.

101. Жирлек территориясен жыештыру эшләре үткөрү юлы белән башкарыла:

1) жирлек территориясен карап тоту, жыештыру буенча системалы эшләр;

2) Башкарма комитетның хокукый актлары нигезендә бердәм массакүләм чаралар (өмәләр).

102. Авыл жирлегә территориясен жәйге чорда чистарту, чистарту, су сибү, себерү, себерү, жирлекне карап тоту буенча башка эшләргә башкару юлы белән жирлек территориясенә пычрануын һәм тузанлануын киметү максаты белән башкарыла һәм үз эченә ала:

103.1. ясалма өслекле территорияләрне себерү (коры һава шартларында су сибү), урам-юл челтәре объектларының тузанын һәм юл катламнарын юдыру һәм ясалма өслекле, яңгыр канализациясе белән тәэмин ителгән башка территорияләр. Юл катламнарын, майданнарны, тротуарларны һәм ясалма өслекле башка территорияләрне юу катламның бөтен киңлегенә башкарыла;

103.2. яңгыр канализациясе рәшәткәләрен чистарту;

103.3. барлык территорияләрдән чүп жыю;

103.4. ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча һәм урам җиһазларын, чүплекләрен, спорт һәм балалар майданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

103.5. гомуми файдаланудагы территорияләрдә, чикләнгән территорияләрдән һәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, үләнне (үлән биеклеге 15 см дан артык булганда) вакытында чабу һәм тәүлек дәвамында чабылган үләнне жыештыру;

103.6. листопад чорында-тәүлегенә бер тапкыр коелган яфракларны жыю һәм чыгару;

103.7. лотокларны бордюр янында юдырганнан соң чүп-чардан арындыру.

104. Гомуми файдалану территориясен кышкы чорда жыештыру үз эченә ала:

104.1. юл катламнарын һәм тротуарларны кардан, боздан һәм чүп-чардан чистарту;

104.2. тайгаклык яки бозлавык барлыкка килгәндә-жәяүлеләр зоналары комы, баскычлар сибү, юл катламнарын бозлавыкка каршы материал белән эшкәртү;

104.3. язгы чорда-карның йомшаруы һәм кар суларын чыгаруны оештыру.

105. Авыл җирлеге территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләренә технологиясе һәм режимнары һава шартларына карамастан, Транспорт чараларының һәм жәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итәргә тиеш.

106. Жәяүлеләр тротуарларын, җир өсте кичүләрен, баскычларны кышкы чорда чистарту үзенчәлекләре:

106.1. интенсив кар яву чорында жәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелгән һәм чистартылырга тиеш;

106.2. бозлавыкка каршы материаллар белән беренче чиратта баскычлар, аннан тротуарлар эшкәртелә.

Бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү вакыты тайгылыш табылганнан соң дүрт сәгатътән артмаска тиеш;

106.3. калдыклар һәм химик реагентлар белән пычранмаган, газонга яки бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарда, яшел үсентеләр сакланган һәм Кар сулар агуны тәэмин иткән очракта, коры кар өю рөхсәт ителә.

107. Жирлек территориясендә рөхсәт ителми:

107.1. урамнарда, майданнарда, яшеллеккә ия участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрдә чүп-чардан арындыру;

107.2. гамәлдәге законнар нигезендә бүлөп бирелгән җирләү урыннарыннан читтә гомуми файдалану территорияләрендә мемориаль кабер корылмалары (истәлекле Корылмалар, киртәләр) билгеләргә;

107.3. әлеге максатлар өчен каралмаган урыннарда, шул исәптән муниципаль җәмәгать транспорты маршрутларының соңгы пунктларында, салонны юу, чистарту һәм транспорт чараларына техник хезмәт күрсәтү;;

107.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементлары, һәйкәлләр, мемориаль такталар, агачлар, куаклар, кече архитектура формалары һәм башка төзекләндерү элементларын җимерергә һәм җимерергә, шулай ук

аларны үз белдеге белән үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

107.5. язулар, рәсемнәр ясау, Мәгълүмати-басма продукцияне ябыштыру һәм элү, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, стена, баганалар, коймалар (коймалар) һәм әлеге максатлар өчен каралган башка объектларда граффити алып бару;

107.6. бирелгән жир кишәрлекләре чикләре һәм (яки) киртәләре чикләреннән читтә күчемсез милекне саклау һәм саклау;

107.7. тротуарларда, газоннарда, юлларда сәүдә әйберләрен, сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә предметларын урнаштыру һәм складлау;

107.8. тиешле булмаган урыннарда кар өю;

107.9. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә юлларны һәм тротуарларны үз белдеге белән ябарга.

108. Санкцияләнмәгән урыннарда калдыклар урнаштырган затлар үз хисабына әлеге территорияне жыештырырга һәм чистартырга, ә кирәк булганда жир кишәрлеген рекультивацияләргә тиеш.

20 тәүлек дэвамында рөхсәтсез урында калдыклар урнаштыручы зат ачыкланмаган очракта, калдыкларны бетерү һәм санкцияләнмәгән чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештырган өчен жаваплы оешмалар (яисә калдыкларны чыгаручы махсус оешма (әгәр бу төр хезмәт күрсәтү килешүдә каралган булса) тарафыннан башкарыла.

109.Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) табигий барлыкка килгән чүплекләренә бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын жыештыру

110. Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юлларны) чистарту машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), жәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кардан һәм боздан даими чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

111.Язгы-жәйге чорда юлларны юу, су сибү, тузанны бетерү, себерү һ. б. үз эченә ала.

Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру, кар һәм боздан чистарту, пычрак, ком-тоз катнашмасы белән юллар салу, тротуарларны коры ком белән суюны күздә тоту.

112 юл буенда урнашкан чүплекләренә көнгә бер тапкыр чистарталар, тукталыш майданчыкларында - көнгә ике тапкыр.

113.Жәмәгать транспортын көтү павильоннары тузылмаска, буялмаган һәм юылган булырга тиеш, санкцияләнмәгән Мәгълүмати-басма продукциядән, граффити чистартылган. Кышкы чорда кардан чистартылырга тиеш.

114. Аерым элементлар буенча юлларны жәйге жыештыруга таләпләр:

114.1.машиналар йөрү өлеше бөтен киңлеккә төрле пычратулардан һәм юдыртудан тулысынча чистартылырга тиеш. Жайга салу линияләре белән билгеләнгән төп, резерв полосалар ком һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш;

114.2 ике метрлы лоток зоналары грунт-ком нанослары һәм пычрату булырга тиеш түгел. Махсус машиналарның эш циклары арасында ком кисәкләре һәм төрле вак-төяк чүп-чар белән зур булмаган пычрану рөхсәт ителә;

114.3.юл кырыйлары зур габаритлы калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

115.Юлларны кышкы жыештыру буенча таләпләр:

115.1. кышкы чорда юлларны жыештыру үз эченә ала:
кардан һәм боздан чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары,
юыну, кар көртлөрөннән чистарту һәм кар чыгару;

116. Рөхсәт ителми:

116.1. тротуарларга, юлларның һәм юлларның йөрү өлешенә кар, боз,
квартал эчендәге юллардан, ишегалды территориялөрөннән, предприятие, оешма
территориялөрөннән, төзелеш майданчыкларыннан, сәүдә объектларыннан
чистартылган боз, 8.00 сәгатътән соң, шулай ук юл йөрү өлешен жыештыручы зат
белән килешү булмаганда хәрәкәт итәргә яисә хәрәкәт итәргә;;

116.2. тротуарларда, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында,
паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм
яшел үсентеләр булган территорияләрдә техник тоз һәм сыек хлорлы кальций
кулланырга;

116.3. билгеләнгән тәртиптә килешмәгән урыннарда кар чыгарырга һәм
сакларга;

116.4. формалаштырырга кар валы:

1) юллар һәм урамнар киселешләрендә бер дәрәжәдә һәм өчпочмак
зонасында тимер юл кичүләре янында.;

2) жәмәгать транспортын көтү тукталышларыннан 20 м якынак;

3) югары бордюр белән тәэмин ителгән юл участокларында;;

4) тротуарларда;

5) якындагы территорияләргә керү юлында;

116.5. юлларга автотранспортның көпчөкләре белән грунт чыгару;

116.6. грунт, чүп-чар, төзелеш материаллары, жиңел тара, агачларны
брезент белән капламыйча яисә юлларны пычратмый торган башка материал
белән ташу, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм измәләрен (шул исәптән
цемент-ком эремәсе, известь, бетон катнашмалары), аларны юлга, тротуар, юл
читенә яки юл янындагы газон полосасына су керү мөмкинлеген булдырмый
торган чаралар күрмичә генә транспортлау.

Кешеләр күпләп ял итү һәм ял итү урыннарын жыештыру, санитар тоту һәм
төзекләндерү

117. Кешеләр күпләп ял итү һәм ял итү урыннарына керә:

1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, жирлек
урманнарында оештырылган ял урыннары, пляжлар;

2) актив ял һәм тамаша чаралары урыннары - стадионнар, уен
комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ. б.;

3) сәүдә объектлары территорияләре (ваклап сату базарлары, сәүдә
комплекслары, стационар булмаган ваклап сату чөлтәре объектлары
комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнештәге, көнкүреш
хезмәте күрсәтү объектлары территорияләре;

4) административ һәм ижтимагый биналар, учреждениеләр янындагы
территорияләр.

118. Паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм гомуми
кулланылыштагы башка территорияләрне жыештыру:

118.1. кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр
буйларында һәм башка ял зоналарында юлларны чистартканда, химик реагентлар
булмаган вакытлыча кар өю рөхсәт ителә.

119. Ваклап сату базарларын жыештыру һәм санитар тоту:

119.1. ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба - базар)
төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер майданчыклары,
контейнерлар һәм чүп савытлары белән жиһазландырылырга, каты өслекләр һәм

яңгыр һәм кар суларын ағызу өчен уклоннар булырга, шулай ук су һәм канализация булырга тиеш;

119.2. базар территориясен төп жыештыру аның ябылганнан соң башкарыла. Көндөз каты көнкүреш калдыклары белән тулган чүп-чарларны патрульле жыештыру һәм чистарту эшләрә алып барыла;

119.3. жәйге чорда базар территориясендә атна саен дымлы жыештыру үткөрелә;

119.4. базар территориясе 40 кв. м. майданга бер чүп савытыннан чыгып урналар белән жиһазландырыла, өстәвенә, алар арасындагы ара линия буенча 10 метрдан артмаска тиеш.;

120. Базар территориясендә урнашкан сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү оешмалары, киосклар, сәүдә палаткалары һәм павильоннар эшчәнлеге, каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төземичә рөхсәт ителми.

121. Сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларын жыештыру һәм санитар тоту:

121.1. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектлары территорияләрен тулысынча жыештыру тәүлегенә ике тапкырдан да ким түгел (иртән һәм кичен). Көндөз патрульле жыештыру һәм калдыклар белән тулган чүплекләрне һәм чүп-чар жыю урыннарын чистарту эшләрә башкарыла;

121.2. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларына керү юлында кимендә ике урна билгеләнә;

121.3. газоннарда һәм тротуарларда товарларны һәм товарларны складка салу рөхсәт ителми;

121.4. калдыкларны чыгару тәэмин ителә.

122. Башка сәүдә майданчыклары, стационар булмаган вак-төяк челтәре, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектлар территорияләрен жыештыру, аларны ябканнан Соң, елның жылы вакытында мәжбүри рәвештә су сибеп башкарыла. Агымдагы урып-жыю көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүреш калдыкларын чыгару тәэмин ителә.

123. Кешеләр күпләп ял итү һәм ял итү урыннарын төзекләндерү:

123.1. кешеләр күпләп ял итә һәм ял итә торган урыннар территориясендә төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә каты өслек төрләрә (плитка куәте яки асфальт рәвешендә), өслекләрне бөйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары, авыл жирлеге мәгълүматын йөртүчеләр, яшелләндерү участокларын саклау элементлары (металл коймалар, махсус капламалар төрләрә һ. б.) керә.;

123.2. пляжлардан тыш, кешеләр күпләп ял итә һәм ял итә торган урыннарның барлык территорияләре дә каты өслеккә ия булырга тиеш.;

123.3. кешеләр күпләп ял итә һәм ял итә торган урыннар территорияләрендә яшелләндерү участокларын чөчөк түтәлләрә, газоннар, ялгыз, төркемләп, рядовой утыртмалар, вертикаль, многояруслы, мобиль яшелләндерү формалары рәвешендә проектларга кирәк;

123.4. кешеләр күпләп ял итә торган урыннар бәдрәфләрне урнаштыру һәм карап тотуга куелган таләпләрне үтәү белән жиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф бүлмәләре белән тәэмин ителергә тиеш;

123.5. пычрану буенча фонтаннар, буалар, елга ярлары, ял итү һәм кешеләр күпләп була торган урыннар территорияләрендә чистартылырга тиеш.;

123.6. масса күләм чаралар үткәргәндә, аларны оештыручылар чараны үткөрү урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне жыештыруны һәм төзекләндерүне тәэмин итәргә бурычлы. Чара үткөрү урынын, аның янәшәсендәге

территорияләрне җыештыру һәм төзекләндерү эшләрен торгызу тәртибе билгеләнгән тәртиптә чара үткәргүгә тиешле рөхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

124. Кешеләр күпләп ял итә һәм ял итә торган урыннар территорияләрендә рөхсәт ителми:

124.1. моның өчен билгеләнмәгән урыннарда савытларны һәм сәүдә җиһазларын сакларга, складларга;

124.2. территорияне җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычрату;

124.3. автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, файдаланылган ягулык-майлау сыекчаларын агызырга;

124.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар урнаштыру, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләре урнаштыру;

124.5. газоннарга, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектларына зыян китерү;

124.6. повреждать кече архитектура формалары һәм перемещать аларны билгеләнгән урыннар;

124.7. сыек азык-төлек калдыкларын, сатуратор җайланмаларыннан су, куас һәм сыра цистерналарыннан су, тротуарларга, газоннарга һәм җирлек юлларына агызу;

125.8. автотранспорт чараларын законсыз рәвештә стоянкалар оештыру;

125.9. стационар булмаган объектларны үз белдеге белән урнаштыру;

125.10. тротуарларның асфальт-бетон катламын, якин-тирә яшел зоналарның һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларының бөтенлеген бозарга;

125.11. территориядә сәүдә-суыткыч җиһазларын урнаштыру;

125.12. халыктан каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга), идарәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен контейнерлар (бункерлар) урнаштыру турында шартнамә булмаса, каты көнкүреш калдыкларын контейнерларга (бункерларга) куярга;

125.13. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру юлы белән тротуарларны үз белдеге белән ябарга;

125.14. товарны сәүдә объектывнан читтә урнаштыру;

126.15. учак кабызырга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәргүгә, мангалларны һәм башка җайланмаларны ачык ут ярдәмендә Җылылык белән эшкәртү өчен кулланырга.

Күп фатирлы йортның йорт яны территориясен җыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

127. Йорт яны территориясен җыештыру:

127.1. урып-җыю түбәндәге эзлеклекләтә үткәрелергә тиеш: тротуарларны, җәяүлеләр юлларын (бозлавык һәм тайгаклык очрагында - ком сибү), ә аннары - ишегалды территорияләрен җыештыру;

127.2. кар чистартудан тыш җыештыру 8.00 сәгатькә кадәр башкарыла.

Машиналар тизлеге сәгатенә 4 километрга кадәр булганда, көндезге вакытта механикаштырылган җыештыруны үткәргүгә рөхсәт ителә.

128. Җәйге җыештыру:

128.1. йорт яны территорияләрен җәйге җыештыру: юу, юу яки су сиптерү, махсус машиналар ярдәмендә - күбесенчә иртә, иртәнге, соң, кичке, сәгатьләрдә башкарылырга тиеш;

128.2. тротуарларны ачык тротуарларда гына юарга кирәк, турыдан-туры агым полосасы белән чикләнә, һәм биналардан урамның машиналар йөрү өлешенә таба юнәлештә.;

128.3. көннең эссе вакытында тротуарларга су сибү зарур булган саен, әмма тәүлегенә кимендә ике тапкыр башкарылырга тиеш.

129. Кышкы жыештыру:

129.1. түбәләрдә туплана торган кар вакытында жиргә ташланырга һәм агынты полосага Күчәргә, ә киң тротуарларда - валларга жыелырга тиеш;

129.2. жыештырыла торган кар тротуарлардан машиналар йөри торган өлешкә - түшәм полосасына, ә ишегалларында-жыелу урыннарына хәрәкәт итәргә тиеш;

129.3. квартал эчендәге юллардан күчерелгән карны борт ташына параллель рәвештә урнашкан өмәләргә һәм валларга салырга яки юл буенда, кагыйдә буларак, роторлы кар чистарткычлар урнаштырырга кирәк;

129.4. киңлеге 6 м дан артык булган тротуарларда, газоннар белән урамнарның машиналар йөрү өлешеннән аерып, карны алга таба бетерү өчен, тротуар уртасына чыгарырга рөхсәт ителә;

129.5. карны вал һәм өемнәргә салу эшләре кар яву тәмамланганнан соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча тротуарларда, ә калган территорияләрдә 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча төгәлләнергә тиеш;

129.6. ком-тоз катнашмалары белән пычранмаган карны, ишегалларында, квартал эчендәге юлларда, газоннарда һәм буш территорияләрдә, жәяүлеләрнең иреккә хәрәкәтенә һәм автотранспортны йөртүгә комачауламаган буш территорияләрдә, яшел үсентеләргә һәм Кар суларны саклауны тәэмин иткәндә, чүп-чар ташлау рөхсәт ителә;

129.7. тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кулдан чистартканда кар тулысынча, кырый астына жыелырга тиеш. Камилләштерелгән өслекләр булмаганда, карны хәрәкәт астында чистартырга кирәк, аны алга таба тыгызлау өчен кар катламы калдырырга кирәк;

129.8. тайгаклык барлыкка килгән очракта, ком-тоз катнашмасы белән юл катламнарын эшкәртү бүлүчеләр ярдәмендә 0,2-0,3 кг/м нормасы буенча башкарылырга тиеш;

129.9. боз барлыкка килгәннән соң йомшартылган агачлар ачык грунтка, агачларга яки газоннарга элэгүгә юл куймыйча, күчерелергә яки каймакларга тиеш.

130. Яз житү белән тормышка ашырыла:

130.1. юдырту һәм чистарту канавок тәэмин итү өчен, су агуны урыннарда, анда бу таләп ителә өчен нормаль бүлеп бирү, иске су;

130.2. системалы рәвештә кар суны люкларга һәм яңгыр сулары челтәренең кабул итү коеларына яндыралар;

130.3. ишегалды территорияләрен кар эреп беткәннән соң чүп-чардан, кардан һәм боздан чистарту.

131. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен карап тоту:

131.1. күпфатирлы йортның йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тотуны үз эченә ала:

1) даими жыештыру;

2) карау һәм яңгыр кабул итү коелары, дренажлар, лотоклар, жибөрү торбалары люкларын һәм рәшәткәләрен ремонтлау һәм чистарту;;

3) инженерлык челтәрләренең күзәтү коеларына, янғын су белән тәэмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һ. б.) киртәләрсез керү мөмкинлеген тәэмин итү.;

4) Каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны жыю һәм чыгару;

5) яшелләндерү һәм карау өчен гамәлдәге яшел үсентеләр;

6) кече архитектура формаларын карап тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

132. Барлык төр калдыктар су үткәрә торган су өслеге булган контейнер майданчыктарына куела торган контейнерларга һәм бункерларга, каты көнкүреш калдыктары жыелу нормаларына туры китереп, тиешле күләмдә жыелырга тиеш.

133. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр бурычлы:

133.1. йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип сакларга;

133.2. каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыктарны бары тик махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыктарга гына урнаштырырга кирәк.

134. Идарәче оешмалар тәэмин итәргә тиеш:

134.1. каты көнкүреш калдыктары өчен контейнерлар, ә махсуслаштырылган биналарда - моннан тыш, сыек көнкүреш калдыктары өчен жыентыктар да урнаштыру;

134.3. расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыктарны чыгару;

134.4. контейнерлар (бункерлар) һәм контейнер майданчыктары, аларга керү юлларының чисталыгы һәм тәзеклеге;

134.5. подъездларга керү юллары янында чүп-чар өчен чүплекләр урнаштыру, эскәмияләр кую һәм аларны вакытында чистарту;

134.6. ком-тозлы һәм (яки) бозлавыкка каршы махсус катнашмалар белән эшкәртү;

134.7. яшел үсентеләрне һәм газоннарны саклау һәм квалификацияле карау;

134.9. тышкы яктырту чараларын тәзек хәлдә тоту һәм аларны караңгылык башлану белән кертү.

135. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:

135.1. яфракларны, теләсә нинди төр калдыктарны һәм чүп-чарны яндыру;

135.2. эчке киём, киём-салым, келәмнәр һәм башка предметларны хужалык майданыннан читтә эләргә;

135.3. контейнер майданчыктарына керү юлларын пычрату;

135.4. урам һәм юлларның машиналар йөрү өлешендә, тротуарларда, газоннарда һәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) урнаштыру;

135.5. билгеләнгән тәртипне бозып йорт яны территорияләренең коймаларын үз белдеге белән билгеләргә;

135.6. үз белдеге белән йорт корылмалары тәзергә;

135.7. йорт яны территориясен металл лом, көнкүреш һәм төзелеш калдыктары һәм материаллар, шлак, көл һәм башка житештерү һәм куллану калдыктары белән пычратырга, тараны сакларга һәм сакларга.;

135.8. чүп-чарны түгәргә, чүп-чарны ташларга;

135.9. автотранспорт чараларын түләүле куюны оештырырга;

135.10. тимер-бетон блоктар, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге юлларны үз белдеге белән ябарга;

135.11. автомашиналарны юу, ягулык һәм майлар сливу, тавыш сигналларын, тормозларны һәм двигательләрне жайга салу;

135.12. кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясып торган теләсә нинди эшләр башкару;

135.13. сәүдә һәм жәмәгать туклануы предприяттиеләрен, шул исәптән палаткалар, киосктар, ларектар, мини-базарлар, павильоннар, жәйге кафелар, житештерү объектлары, вак-төяк автомобильләр, көнкүреш техникасы, аяк киеме ремонтлау предприяттиеләре, шулай ук кунакханәдән тыш, автостоянкалар урнаштырырга;

135.14. йорт яны территориясенә ишегалды эчендәге йөрү буенча транзит хәрәкәтен тормышка ашыру;

135.15.ушак кабызырга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәрергә, мангалларны һәм башка җайланмаларны ачык ут ярдәмендә Жылылык белән эшкәртү өчен кулланырга.

136. Идарәче оешмалар тәэмин итәргә тиеш:

136.1. яшел утыртмаларның сакланышы;

136.2. җәйге вакытта һәм коры һавада газоннар, чөчәкләр, агачлар һәм куаклар сибү;

136.3. төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз сколлары һ. б. газоннарның сакланышы һәм бөтенлеге һ. б.;

136.4. агач һәм куаклар утырту, юллар челтәрен үзгәртү һәм җиһазлар урнаштыру белән бергә, агротехник шартларны үтәп, билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына планлаштырыла.

137. Йорт яны территориясен төзекләндерү:

137.1. территориясә һәр йорт, кагыйдә буларак, ия булырга тиеш:

1) эчке киём киптерү, киём-салым, келәмнәр һәм йорт әйләнеше әйберләрен чистарту өчен хужалык майданчыгы;

2) өлкәннәр өчен ял майданчыгы;

3) балалар өчен уен һәм спорт майданчыклары, яшелләндерү һәм балаларның җәйге һәм кышкы ялы өчен кече архитектура формаларының кирәкле җиһазлары белән.

138. Әгәр участок территориясенә күләме мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә этләргә йөртү өчен майданчык урнаштырылырга мөмкин.

139. Йорт подъездлары каршындагы майданчыклар, юл йөрү һәм җәяүлеләр юллары каты өслеккә ия булырга тиеш. Каты өслекләргә урнаштырганда кар һәм яңгыр суларын ирәкле агу мөмкинлегенә каралырга тиеш.

140. Торак йортларга кертелгән җәмәгать өчен билгеләнгән бүлмәләргә йортның торак өлешеннән изоляцияләнгән керү ишекләре булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспорт стоянкасы ишегалды территориясеннән читтә урнашырга тиеш.

141. Җәмәгать өчен билгеләнгән биналарга тәрәзәләр һәм фатирларга керү урыннары урнашкан торак йорт ишегалды ягыннан материаллар, продукция йөкләү рөхсәт ителми. Тәрәзәләргә булмаган торак йортларның, җир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан йөкләнешне башкарырга кирәк.

142. Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләрдә урнаштыру кешеләргә тоткарлыксыз хәрәкәт, шулай ук урып-җыю һәм махсус техника белән тәэмин итәргә тиеш.

Шәхси торак төзелеше территорияләрен җыештыру

143. Торак йорт хужалары җир участогын көн саен җыештыралар (шул исәптән кардан да).

144. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

145.1. кар этәрү, чүп-чар ташлау, шлак ташлау, көнкүреш калдыкларын йорт территориясенә агу;

145.2. юлларның һәм юлларның йөрү өлешенә ишегалды һәм янәшәдәге территориядән чистартылган кар һәм бозны чыгарырга яисә хәрәкәт итәргә.

V. территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

146. Территорияне төзекләндерүнең аерылгысыз компоненты булган территорияне төзекләндерү элементлары булу гамәлдәге закон таләпләренә туры китереп проект документларында эшләнәргә һәм каралырга тиеш.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияне төзекләндерү элементларына проект документлары мәдәни мирас объектларын

саклау, куллану, популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә вәкәләтле органнар белән килештерелә.

Территорияне озак яки даими файдаланудагы стационар төзекләндерү элементлары аларны кулдан күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен беркетелергә тиеш.

147.Төзекләндерү элементларын карап тоту, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.

Яшелләндерү

148.Яшел үсентеләр территорияне төзекләндерүнең мәжбүри элементы булып тора.

Төзекләндерү эшләрен башкарганда гамәлдәге яшел үсентеләрне максимум рәвештә саклап калу зарур.

149.Жирлек территориясендә ике төрле яшелләндерү кулланылырга мөмкин: стационар - үсемлекләр грунтка утырту һәм мобиль - үсемлекләр утырту, махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту.

Стационар һәм мобиль яшелләндерү архитектура-ландшафт объектлары (газон, бакчалар, чәчәкләр, куаклар һәм агачлар белән майданчыклар һ.б.) булдыру өчен рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрдә, фасадларда (вертикаль яшелләндерү), биналар һәм корылмаларның фасадларында (вертикаль яшелләндерү) кулланыла.

150.Яшелләндерү объектларын карап тоту - ул яшел үсентеләрне һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү элементлары белән карау, зур булмаган деформацияләрне һәм күләмле корылмаларның конструктив элементларына зыян китерү, шулай ук жәйге һәм кышкы вакытта күчмә кече формаларны жыештыру.

151.Яшел үсентеләр хужалары бурычлы:

151.1. яшел үсентеләр сакланышын һәм квалификацияле карауны тәмин итәргә;

151.2. жәйге чорда коры һава шартларында газоннарга, чәчәкләргә, агачларга һәм куакларга су сибүне тәмин итү;

151.3.газоннарның сакланышын һәм бөтенлеген тәмин итү;

151.4. яшелләндерү объектларында сулыклар булганда аларны чистартырга һәм аларны 10 елга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә чистартырга кирәк;

152. Яшелләндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

152.1.урнаштыру төзелеш, моннан тыш, билгеләнгән тәмин итү, аларның функцияләрен һәм хезмәт күрсәтү;

152.2.агач һәм куакларны үз белдеген белән утырту һәм кисү, газон һәм чәчәк түтәлләрен юк итү;

152.3.агачларга һәм башка яшеллеккә гамаки, таганнар, турниклар, киём киптерү өчен баулар, агачларга реклама һәм мәгълүмати щитлар һәм табличкалар, реклама һәм башка мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән чыгарма конструкцияләр, объектларга хәрәкәт юнәлешенең күрсәткечләре, афишалар, белдерүләр, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәмин итү чаралары, баганалардан, коймалардан, реклама щитларынан, электр үткәргечләрдән, лампалардан, колонкалардан өзөмтәләр;

152.4.стационар булмаган объектларны, шулай ук юл сервисы объектларын урнаштырырга, шул исәптән, вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковка урнаштырырга.;

152.5.төзелеш һәм башка материаллар, калдыклар, чүп-чар, бозлавыкка каршы материаллар һәм башка зарарлы матдәләр, шулай ук ком һәм бозлавыкка каршы реагентлар белән пычратылган кар, боз сколлары өю;

- 152.6. бакчаларга казу;
- 152.7. йорт хайваннарын газоннарда һәм чәчәк кибетләрендә йөртү;
- 152.8. сжигать листья, үлән, ботаклар, шулай ук гамәлгә ашырырга, аларны смета бу лоток һәм башка су үткөрү жайланмалары;
- 152.9. чүп-чарны газоннарда ташларга;
- 152.10.учак кабызырга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрергә, мангалларны һәм башка жайланмаларны ачык ут ярдәмендә Жылылык белән эшкөртү өчен кулланырга;
- 152.11.нарезать агачлар табу өчен СОК, сумала, наносите аларга башка механические жәрәхәтләр;
- 152.12.яшеллөндөрөлгән территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрне, коймаларны, чүп савытларын, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;
- 152.13.агачларның тамырларын кәүсәдән 1,5 метр ераклыкта ачыкларга һәм агач муенларын жир яки төзелеш калдыклары белән күмөргә.

Коймалар

153.Коймалар урнаштыру төзекләндерү өчен өстәмә элемент булып тора.

154. Коймалар төрле::

- 1) билгеләү (декоратив, яклау, аларның ярашуы);
- 2) биекләктә (Түбән - 1,0 м, урта - 1,1-1,7 м, югары - 1,8-3,0 м);
- 3) материал төре (металл, тимер-бетон һ. б.);
- 4) караш өчен проницаемосты дәрәжәсе (үтә күренмәле, саңгыраулар);
- 5) стационарлык дәрәжәләре (даими, вакытлы, күчмә) һәм башка киртәләр.

Коймаларны проектлау аларның урнашуына һәм гамәлдәге дөүләт стандартлары, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталоглары, шәхси проектлау проектлары нигезендә башкарыла.

155. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен киртәләү әлеге территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеше регламентлары нигезендә башкарылырга тиеш.

Каплау

156.Өслекләрне каплау жирлек территориясендә Куркынычсыз һәм уңайлы хәрәкәт итү шартларын тәэмин итә, шулай ук жирлектәге төзелешнең архитектур йөзен формалаштыра.

Төзекләндерү максатыннан түбәндәге капламалар билгеләнде::

- 1) каты (капиталь) капламалар - монолит яки жыелма капламалар, шул исәптән асфальтобетон, цемент-бетон, табигий таштан эшләнгән;
- 2) табигий хәлдәге йомшак (капиталь булмаган) капламалар - табигий яки ясалма Материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранитлы чөчүлекләр, керамзит, резин крошка) эшләнгән, коры катнашмалар, тыгызланган яки ныгытылган материаллар белән ныгытылган капламалар.;
- 3) газон капламалары - үлән катламын эзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган капламалар;
- 4) катнаш каплам - капламалар-ул капламалар (рәшәткә плиткасы яки газонга күмелгән газон рәшәткәсе, яки йомшак катлам).

157. Каплау төрләрен сайлауны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:

- 1) каты - каты-проектлау вакытына гамәлдә булган, хәрәкәтнең характерын һәм составын, янгынга каршы таләпләрне исәпкә алып;
- 2) йомшак - аерым территорияләрне (шул исәптән балалар, спорт майданчыкларын, этләрне урамда йөртү өчен майданчыкларны, жөяү йөрү юлларын) төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып);
- 3) газон һәм катнаш, аеруча экологик.

Каты өслекнең каты төрләрә коры халәттә сцепление коэффициенты белән - 0,6, юешлектә-0,4 коэффициенты белән өслеккә ия булырга тиеш.

Өслекләр бәйләнеше

158. Өслекләрнең көчәнеше элементларына, гадәттә, борт ташларының төрле төрләрә, пандуслар, баскычлар, баскычлар керә.

Борт ташлары

159. Юл борт ташлары тротуар һәм машиналар йөрү өлеше кисешкән урында, машиналар йөрү өлеше дәрәжәсе 150 ммнан да ким булмаган дәрәжәдә, өслек өслеге ремонтланган очракта да сакланырга тиеш.

Автотранспортның газонга бәрелүенә юл куймас өчен, газон белән хәрәкәт итү өлешенең өслеге арттырылган борт ташын куллану зарур.

Жәяүлеләр коммуникацияләрен газон белән каплаган вакытта, газон дәрәжәсеннән кимендә 50 мм арада арткан бакча бортын урнаштырырга мөмкин, бу газонны яклый һәм аның хезмәт итү вакытын арттырып, пычрак һәм үсемлек чүп-чарының өслеккә элэгүен булдырмый кала.

Жәяүлеләр зоналары территориясендә төрле типтагы өслек катнашмасын рәсмиләштерү өчен табигый материаллар (кирпеч, агач, валуна, керамик борт һ.б.) кулланырга мөмкин.

Баскычлар, баскычлар, пандуслар

160. Жәяүлеләр коммуникацияләреннән Тайпылганда 60тан артык промилле баскычлар урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпләп йөри торган объектлар, инвалидлар һәм картлар йортлары, баскычлар урнашкан урыннарда төп жәяүлеләр коммуникацияләрендә 50дән артык промилле, һичшиксез, аларны пандус белән озатып барырга кирәк.

Бордюр пандусыннан тайпылу 1: 12 кабул ителә.

Төбәгә беренче баскычлар баскычлар каршындагы спуске һәм күтәрелеш кирәк бүлөп бирергә полосами якты контрастной буяулар.

Тышкы баскычларның барлык баскычлары да бер марш чикләрендә киңлегә һәм күтәрелешә биеклегә буенча бертөсле итеп билгеләнә.

Киртәләү пандусы булмаган очракта 75 мм биеклектәгә киртәләү бортикын һәм поручнины күздә тотарга кирәк.

Юлның горизонталь участкалары пандус башында һәм ахырында тирә-юньдәгә текстура һәм төс белән аерылып тора.

Баскычның яки пандусның ике ягы буенча 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисештәгә поручнилар каралган.

Мәйданчык

161. Жирлек территориясендә балалар уеннары, өлкәннәр ялы, спорт белән шөгыльләнү, чүп-чар жыю урыннары урнаштыру, этләрне урамда йөртү һәм дрессировкалау, автомобиль кую урыннары бар.

Төркәлгән мәдәни мирас һәйкәлләренең һәм аеруча саклана торган табигать территорияләре зоналарының сак зоналары чикләрендә мәйданчыкларны урнаштыру һәйкәлләрне саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча вәкаләтле органнар белән килештерергә киңеш ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Мәйданчыклар төзек һәм имгәнү куркынычы булган инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

Балалар мәйданчыклары

162. Балалар мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар рәвешендә оештырыла, төрле яштәгә мәнфәгатьләр буенча зоналаштырылган комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла.

Балалар майданчыгындагы территорияне төзөклөндөрү элементларының мәжбүри исемлеге түбөндөгөлөрнө үз эченә ала: йомшак катлам төрлөрө, майдан өслеген газон белән бөйлөү элементлары, яшеллөндөрү, уен жиһазлары, эскәмияләр һәм чүп савытлары, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзөлөрөннән мөктөпкөчө яшьтөгө балалар майданчыклары чиклөрөнө кадәр ераклык - 10 м, кече һәм урта мөктөп яшендөгө 20 м, комплекслы уен майданчыклары - 40 м, спорт-уен комплекслары - 100 м дан да ким булмашка тиеш.

Балалар өчен уен майданчыклары контейнер майданчыкларынан кимендө 20 м ераклыкта урнашырга тиеш.

163. Балалар майданчыклары тиеш:

163.1. ия планировка өслеге белән засыпкой ком неровностей жөйгө вакытта;

163.2. даими рөвештө подметаться һәм смачиваться иртөнгө вакытта;

163.3. буялырга, коймалар һәм корылмалар буялырга, майданчыкта елга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдө, ә ремонт кирөк булганда гына башкарылырга тиеш;

163.4. транзит жөяүлөләр хәрөкөтөннән, юллардан, борылу майданчыкларынан, кунак тукталышларынан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен майданчыклардан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларынан изоляциялөнөргө тиеш.

Травматизацияне булдырмас өчен майдан территориясендө чыгыш ясаучы тамырлар яки асылмалы Түбән ботаклар, жир өстендөгө иске, киселгән жиһазлар (стойкалар, фундаментлар) калдыклары, жиргө тирөнөйтөлмөгән металл тыкшынулар (кагыйдө буларак, турниклар һәм таганнар) булу рөхсөт ителми.

Якын-тирө территориялөрнө реконструкциялөгөндө балалар майданчыклары территориясендө эшләр алып бару һәм төзелеш материалларын туплау рөхсөт ителми.

Яктырту жиһазлары, кагыйдө буларак, майданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшлөргө тиеш.

2,5 м биеклектө яктырту жиһазларын урнаштыру рөхсөт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру куркынычсызлык норматив параметрларын исөпкө алып башкарылырга тиеш.

164. Балалар майданчыкларын карап тоту һәм аларга куркынычсызлыкны төэмин итү өчен жаваплылык аларны эксплуатациялөүчө затларга йөклөнө.

Спорт майданчыклары

165. Спорт майданчыклары халыкның барлык яшь төркемнөрөндө физкультура һәм спорт белән шөгильлөнү өчен билгелөнгән.

Спорт майданчыгында территорияне төзөклөндөрү элементларының мәжбүри исемлегенө йомшак яки газон капламасы төрлөрө (Жөйгө чорда), спорт жиһазлары керө.

Спорт майданчыклары яшеллөндөрөлө һәм челтөрлө коймалар белән өйлөндөрөп алына. Яшеллөндөрү майданчык периметры буенча урнаштырыла, вертикаль яшеллөндөрү кулланырга мөмкин. Койманың биеклегө-2,5 - 3 м, бер-берсенө кушылган урыннарда-1,2 м. биеклектө.

Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында яки рекреациялөр составында махсус жиһазландырылган жөяүлөлөр коммуникациялөрөндө (Сөламөтлек сукмаклары) урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рөвешендөгө спорт жиһазлары завод тарафыннан жөтөштерөлгән, шулай ук махсус эшкөртөлгән өслөктөгө бүрөнөлөрдөн һәм борыслардан эшлөнгөн булырга мөмкин.

Урнаштырганда сертификациялөнгөн жиһаз каталогларына таянырга кирөк.

Ял майданчыклары

166. Торак төзелеше территориясендә өлкәннәр өчен тынлы ял һәм өстәл уеннары өчен билгеләнгән ял мәйданчыкларын оештыру мөмкин. Торак йорт тәрәзәләреннән тынлы ял итү мәйданчыклары чигенә кадәр ара-10 метрдан да ким булмаса тиеш, тавышлы өстәл уеннары мәйданчыклары - 25 метрдан да ким булмаса тиеш.

Ял мәйданчыгында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә гадәттә түбәндәгеләрне үз эченә ала: каты өслек төрләре, мәйдан өслеген газон белән бәйләү элементлары, яшелләндерү, ял өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, чүп савытлары (кимендә һәр скамьяның бер өлешендә), яктырту җиһазлары.

Мәйданчыкны каплау плитка куәте рәвешендә проектларга киңеш ителә. Ял итү мәйданчыкларын һәм балалар мәйданчыкларын бергә кушып, балалар уеннары зонасында каты өслек урнаштырырга киңеш ителми.

Парклар территорияләрендә чирәмдә ял итү өчен мәйданчыклар-лужайкалар оештырылырга мөмкин.

Мәйданчыклар өчен эт

167. Этләрне урамда йөртү өчен мәйданчыклар вәкаләтле органнар белән билгеләнгән тәртиптә килештерелгән урыннарда урнаштырыла.

Этләрне урамда йөртү өчен мәйданчык территориясендә төзекләндерү элементлары исемлегенә түбәндәгеләр керә: төрле капламалар, койма, эскәмияләр, чүп савытлары, экскрементларны утильләштерү өчен контейнер, яктырту һәм мәгълүмат җиһазлары. Периметраль яшелләндерүне күздә тотарга киңеш ителә.

Этләрне урамда йөртү өчен мәйданчыклар микрорайон һәм торак район территориясендә, Яшел утыртмалардан бушаган урыннарда, метрополитен линияләренә техник зоналарында, 110 кВт артык көчәнешле электр тапшыру линияләрендә, беренче һәм икенче поясны су белән тәэмин итү чыганакларының санитар зонасыннан читтә урнашырга тиеш.

Торак билгеләнешендәге территорияләрдә урнашкан этләрне урамда йөртү өчен мәйданчыклар күләме 400-600 кв. м, башка территорияләрдә-800 кв. м, барлыкка килгән төзелеш шартларында, булган территориаль мөмкинлекләрдән чыгып, мәйданчыкларның киметелгән күләме кабул ителергә мөмкин.

Мәйдан чикләреннән алып торак һәм жәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр ара 25 метрдан да ким булмаса тиеш, ә балалар учреждениеләре, мәктәпләр, балалар, спорт мәйданчыклары, ял мәйданчыклары участкаларына кадәр - 40 метрдан да ким булмаса тиеш.

Элементлар һәм киртәләр секцияләре арасындагы ераклык, аның түбән ягы һәм җир арасында, кагыйдә буларак, җиңел металл сеткадан ясала.

Мәйданчык территориясендә мәйданнан файдалану кагыйдәләре белән мәгълүмат стенды урнаштырылган булырга тиеш.

168. Йорт хайваннары хужалары үз питомецларының экскрементларын җыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль башкаралар.

Хайваннар хужалары хайваннарның башка хайваннарга һәм кешеләргә куркыныч йогынтысын булдырмый калырга, шулай ук тирә-юньдәгеләргә санитар нормалар нигезендә тынлыкны тәэмин итәргә, гамәлдәге санитар-гигиена һәм ветеринария кагыйдәләрен үтәргә тиеш.

Автостоянкалар мәйданчыклары

169. Җирлек территориясендә түбәндәге автостоянкалар урнаштырыла: кыска вакытлы һәм озак вакытлы автомобильләр саклау.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы Саклау участогында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләрне үз эченә ала:

каты өслек төрлөрө, өслекләр бәйләнеше элементлары, киртәләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, яктырту жиһазлары, мәгълүмат жиһазлары (күрсәткечләр).

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участокларына керү юллары жәяүлеләр юлларының төп юнәлешләре белән кисешергә тиеш түгел.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы аша транзит юлларын оештыру рәхсәт ителми.

Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау участогы калган территориядән кимендә 3 м киңлектәге яшел үсентеләр белән изоляцияләнергә мөмкин.

Кече архитектура формалары

170. Кече архитектура формаларын урнаштыру "төзекләндерү" бүлеге нигезендә, биналар һәм корылмаларны төзү, реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау, шулай ук төзекләндерү проектлары яки эскиз тәкъдимнәре нигезендә гамәлгә ашырыла.

Кече архитектура формаларын проектлаганда һәм сайлаганда сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогларыннан файдаланырга киңәш ителә. Тарихи төзелеш зоналары, жирлекнең үзәк үзәге, күп функцияле үзәкләр һәм зоналар өчен кече архитектура формалары индивидуаль проект эшләнмәләре нигезендә проектланырга тиеш.

171. Кече архитектура формаларына карата төп таләпләр булып тора:

171.1. архитектура һәм Ландшафтлы тирәлекнең, территорияне төзекләндерү элементларының характерына туры килүе;

171.2. материалларның югары декоратив һәм эксплуатацион сыйфаты, аларны озак вакыт дәвамында, тышкы мохит йогынтысын исәпкә алып, саклап калу;

171.3. конструкциянең ныклығы, ышанычлылыгы, иминлеге.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

172. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

172.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан чиста булырга тиеш.

Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждениеләр такталарыннан һәм режим таблицаларыннан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм аның нигезендә урнаштырыла һәм эксплуатацияләнә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары хужалары аларның тиешле торышын күзәтеп торырга, тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын вакытында ремонтларга һәм жыештырырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын аларга реклама яки мәгълүмати хәбәр урнаштырмыйча урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырына зыян китерү, шулай ук тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән тәмамлау, беркетү рәхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмати конструкция хужасы өч тәүлек эчендә территорияне төзекләндерергә һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен торгызырга тиеш.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары булганда, аларның фундамент блогы булырга тиеш демонтажированы белән бергә фундаментным блогы.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә корылмаларга зыян китерү һәм объектларны бизәү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылыгын киметү рәхсәт ителми.

172.3. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төр булырга мөмкин:

- дивар конструкциясе;

- декоратив панно;
- консоль конструкциясе;
- түбә конструкциясе;
- витрина конструкциясе;
- балалар тактасы;
- режимлы түшәмә;
- модульле конструкция;
- östäl qısaı;
- щитовая конструкция;
- флаг композициясе;
- Махсуслаштырылган төзелеш.

172.4. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына карата гомуми таләпләр:

Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлау, эзерләү һәм урнаштыру Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкярләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнары таләпләре һәм нормалары таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш;

Тышкы мәгълүмат чаралары турында мәгълүмат Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы закон таләпләрен үтәү белән урнаштырылырга тиеш;

Ике һәм аннан да күбрәк тел кулланылган очракта текстларның эчтәлегә һәм техник бизәлешә буенча охшаш булырга тиеш, дәрәс һәм ачык итеп эшләнгән.

Гражданныр игъланнары өчен урнаштыру, мәдәни һәм спорт чаралары афишалары

173. Мәдәни һәм спорт чаралары афишаларын гражданныр күпләп жыела торган урыннарда һәм жәяүлеләр күпләп яши торган урыннарда урнаштырыла торган махсус тумбаларда, щитларда һәм стендларда гына урнаштыру рәхсәт ителә.

Игъланнар өчен стендлар аерым торучы объектлар рәвешендә яки биналарда яки корылмаларда асылмалы щитлар рәвешендә урнаштырыла ала.

VI. Коммуникацияләр төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен башкаруга төп таләпләр

174.Жир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яки ремонтлау, свай һәм шпунтны сую, электр тапшыру, элементә, ут баганалары урнаштыру (алмаштыру), грунтны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вакытында эшләү һәм башка эшләр) белән бәйлә эшләр вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән язма рәхсәт булганда гына башкарыла.

175.Жирлек территориясен төзекләндерү белән бәйлә Жир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткәрү, жир эшләрен башкаруга ордер рәсмиләштерү һәм алу Муниципаль хокукый актларның билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

176.Яшел үсентеләрне сүтү яки күчәрәп утырту кирәк булганда, Башкарма комитет боерыгын билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерергә һәм яшел үсентеләрне сүтәргә яки күчәрәп утыртырга кирәк.

177.Жирлек юллары буенча хәрәкәтне вакытлыча чикләү яисә туктату вәкаләтле орган тарафыннан бирелгән рәхсәт нигезендә, юлның ике ягында да мәгълүмат щитын мәжбүри урнаштыру белән гамәлгә ашырыла, анда заказчылар һәм эш башкаручылар, эш сроклары, урап узу маршрутлары турында барлык кирәкле белешмәләренә үз эченә алган. Күрсәтелгән щитның формасы һәм эчтәлегә рәхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

178.Яраклылык вакыты чыккан ордерлар буенча коммуникациялар төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен башкару үз белдекләре белән таныла.

VII. Уңайлы мохиткә карата махсус таләпләр

179.Торак тирәлеген, урамнарны һәм юлларны төзекләндерү объектларын, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын проектлаганда торак пунктларның өлкән кешеләр һәм инвалидлар өчен уңайлы булуын, әлеге объектларны картлар һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итүне күздә тотарга киңәш ителә.

Өлкән кешеләр һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче техник чараларны һәм жиһазларны проектлау, төзү, урнаштыру заказчы тарафыннан расланган проект документациясе нигезендә яңа төзелештә гамәлгә ашырылырга киңәш ителә.

VIII. Биналарның (биналарның) һәм корылмаларның милекчеләренең якин-тирә территорияләренә төзекләндерүдә катнашу тәртибе

180.Жирлек территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне саклау һәм авыл жирлеге территориясен пычратудан саклау чараларын гамәлгә ашыру максатыннан, аларны чистарту һәм санитар тоту өчен хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга беркетелә (киләшү буенча) .

181.Хужалык итүче субъектлар һәм физик затлар, әгәр законда яки килешүдә башкасы каралмаган булса, яқындагы территорияне жыештырырга һәм санитар тотарга хокуклы:

181.1.идарәче оешмалар-күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук күп фатирлы йорт территориясе каршындагы Төп фасад ягыннан 5 м радиуста йә урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.2.социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территория, шулай ук учреждениенең территориясе алдында 10 м радиуста төп фасад ягыннан йә урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта), башка яктан-10 м радиуста;

181.3.күпфатирлы торак йортлардагы торак булмаган биналарны эксплуатациялүче затлар, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, яқындагы территорияне озынлыкка - биналарның бөтен озынлыгына, киңлеге - 10 м яки йөрү өлеше бордюрына кадәр (юл буенда объект урнашкан очракта) жыештырырга хокуклы.;

181.4.сәнәгать предприятиеләре һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмалар - аларга килү юллары, тротуарлар, алар янәшәсендәге коймалар, санитар-яклау зоналары. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләренә туры китереп билгеләнә;

181.5.төзүче-50 м радиуста төзелеш мәйданчыкларының якин-тирә территорияләре һәм гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә 50 м радиуста аларга килү юллары;

181.6.бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә торак йорт хужалары (яисә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, фактта килеп туган чик буенча) һәм йорт алдындагы территория 5 м ераклыкта яисә урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.7.стационар булмаган объектлар (лотоклар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар-урнашу өчен бирелгән жир кишәрлеге объекты территориясе һәм аның тышкы чигеннән 10 м

ераклыкта һәм урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.8.базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафе, кибетләр) - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр һәм участок чикләреннән 50 м радиуста урнашкан территория һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.9.биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокук ияләре-бина, корылма периметры буенча яисә бирелгән жир кишәрлегенә чикләре һәм 10 м радиуста урнашкан территория һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

181.10.автомобиль юлына бүлөп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка жир кишәрлекләрендә урнашкан заправка станцияләре - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм участок чигеннән 50 м радиуста урнашкан территория һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр;

181.11.гараж кооперативлары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр, радиуста 50 м һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр һәм аларга керү юллары.;

181.12.жирләү урыннары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм участок чигеннән 10 м радиуста яқындагы территория;

181.13.гомуми файдалану территорияләре һәм бурычлары вәкаләтле органнарга йөкләнә;

181.14.бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә (яисә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, фактта килеп туган жир кишәрлеге чиге буенча) һәм жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 5 м ераклыкта яки урамның йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта)жир кишәрлегенә тышкы чигенә кадәр 5 м ераклыкта жир кишәрлекләре хокукына ия булучылар;;

181.15.автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы саклау тукталышларының хужалары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта).

IX. Эчтәлек йорт хайваннары һәм кошлар

182.Йорт хайваннарын һәм кош-кортны тоту өченче затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаска тиеш.

183.Йорт хайваннары хужалары үз питомецларының экскрементларын жыю һәм утильләштерүне мөстәкыйль башкаралар.

184.Авыл жирлегендә яшәүчеләр тарафыннан авыл хужалыгы хайваннары (сыерлар, сарык, кәжәләр, дуңгызлар һәм башка) һәм кош-кортларын карап тоту шәхси торак йортлар территорияләрендә рөхсәт ителә.

185.Барлык продуктлы хайваннар (эре мөгезле терлек, кәжәләр, сарыклар, дуңгызлар, атлар) биркования юлы белән мәжбүри рәвештә теркәлергә тиеш.

186.Йорт хайваннарын көтү урыннарында, хужасы күзәтүе астында яисә аның кушуы буенча, жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнә торган көтү урыннарында чыгарырга рөхсәт ителә.

187.Йорт хайваннарын урамда 7.00 сәгатьтән 23.00 сәгәткә кадәр йөртергә рөхсәт ителә. Башка вакытта урамда йөргәндә хужалар урамнарда һәм торак йортларның ишегалларында тынлыкны тәэмин итү өчен чаралар күрергә тиеш.

188.Этләрне торак һәм изоляцияләнгән биналардан уртақ ишегалларына һәм урамга кыска поводкада һәм бордникта гына алып чыгарырга була, чөнки өч айга кадәр щенков кала.

189.Хужалар йорт хайваннары һәм ишегаллары, тротуарлар, урамнар, парклар, газоннар, балалар майданчыклары, скверлар, майданнар, шулай ук торак йортлар подъездлары белән пычрануга юл куймаска тиеш. Этләрне, мөчөләрне һәм башка вак хайваннарны урамда йөргән вакытта хужа үзе белән йорт хайваннарының табигый күнегүләрен тулысынча жыештыруны тәэмин итүче кирәк-яраклар булырга тиеш, алар майданчыкларда чүп контейнерларына ташланьрга тиеш.

190.Этне поводкадан урамда гына чыгарьрга була. Махсус бирелгән майданчыклар булмаганда, жирле үзидарә органының норматив-хокукый акты белән билгеләнгән бушлыкларда, кабымлыкларда һәм башка урыннарда йөрү рөхсәт ителә.

191.Этләрне дрессировкалау бары тик яхшы койма белән әйләндереп алынган майданчыкларда яки жирлек территориясендә генә үткәрелергә мөмкин.

192.Йорт хайваннарын юллардан тәүлекнең якты вакытында гына узып китергә кирәк, шул ук вакытта аларны юлның уң ягына мөмкин кадәр якынак жибәрергә кирәк. Йорт хайваннарын асфальт өслекле юлда грунт юлларынан һәм сукмаклардан узып китү мөмкинлеге булганда алып бару тыела.

193.Йорт хайваннарын урамда калдырганда терлекләр хужалары яшел үсентеләрне бозудан һәм терлекләрне куып чыгаруга киткән чыгымнарны каплай.

194.Йорт көжәләре йорт яны территорияләре эчендә яки көтүлекләрдә хужалар күзәтүе астында гына асральрга тиеш.

195.Рөхсәт ителми:

1) хайваннарны балалар майданчыкларына, мәктәп, балалар бакчалары территорияләренә, ашханәләргә, сырхауханәләргә, азык-төлек кибетләренә юл куярга;;

2) йорт хайваннарын пляжларда йөртү һәм аларны сулыкларда коену;

3) тыю язуы булган очракта, учреждениеләргә хайваннарга юл куярга;

4) торак пунктлар территориясендә озата бармыйча гына хайваннар һәм кошлар чыгару;

5) исерек хәлдә булган затларга, шулай ук ундүрт яшькә житмәгән затларга хайваннарны урамда йөртү;

6)йорт хайваннарын һәм кошларны балконнарда, лоджияләрдә, гомуми файдаланудагы урыннарда (чиктәш фатир коридорларында, баскыч күзәнәкләрендә, чарлакларда, подвалларда һәм башка ярдәмче биналарда даими тоту.;

7) махсус чаралар (күргәзмәләр һ.б.) үткөрү урыннарыннан тыш, йорт хайваннарының жирлекләр территорияләрендә булуы.

196.Йорт хайваннары һәм кош-корт хужалары бурычлы:

1) терлекләр авыруларын кисәтүне һәм терлекчелек продуктларының ветеринария-санитар мөнәсәбәтендә куркынычсызлыкны тәэмин итә торган хужалык һәм ветеринария чараларын гамәлгә ашырырга, әйләнә-тирә терлекчелек калдыклары белән пычрануга юл куймаска, шулай ук ел саен яңадан теркәлү чорында мөжбүри дөвалау-профилактик чаралар үткәрергә;;

2) хайваннарның урнашу урынын даими контрольдә тотарга;;

3) хайваннар авырганда һәм алар үлгән очракта, шулай ук үз-үзләрен гадәти булмаган тотканда кичекмәстән ветеринария учреждениеләре белгечләренә хәбәр итергә. Алар килеп житкәнче, изолировать хайваннар белән билгеләре авырулар;

4) ветеринария белгечләре таләбе буенча хайваннарны карау, диагностика тикшеренүләре, саклау прививкалары һәм дөвалау-профилактик эшкөртүләр өчен бирергә.

197. Үлгән терлекне күмү махсус билгеләнгән урында махсуслаштырылган оешма тарафыннан башкарыла.

198. Үз территорияләрендә каравылчы этләре булган оешмалар бурычлы:

1) теркәргә эт гомуми нигезләрдә;

2) асрарга эт ныклы бәйдә;

3) килүчеләрнең хайваннар янына керү мөмкинлеген төшереп калдырырга;

4) этләргә яхшы әйләндерелгән территориядә яки гомуми файдаланудагы территориядән читкә кергәндә кисәтү язуы булган очракта гына төшереп калдырырга.

199. Жәмәгать урыннарында булган, озата баручы затлардан башка күзәтүчесез хайваннар тотылырга тиеш.

200. Сукбай хайваннарны аулаган махсус предприятие яки жирле үзидарә органнары белән төзелгән килешү нигезендә башкарыла ала.

201. Сукбай хайваннарны тоту чараларын гамәлгә ашыру хайваннарга карата гуманлы мөнәсәбәт һәм ижтимагый әхлак нормаларын үтәү принципларына нигезләнә.

202. Рәхсәт ителми:

1) тиешле карардан башка, шәхси йортлар территориясеннән һәм фатирлардан малларны тартып алырга.;

2) этләргә кибет, даруханәләр, коммуналь хезмәт күрсәтү предприятиеләре һ. б. янында бәйдән төшерергә.;

3) ветеринария органнары рекомендациясеннән башка, приманкалар һәм башка тоту чараларын кулланырга.

Х. кагыйдәләрнең үтәлешен контрольдә тоту

203. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар жирлек территориясен тәэкикләндерү буенча әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен тәэмин итәргә тиеш.

204. Әлеге кагыйдәләргә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында каралган нормаларны һәм кагыйдәләргә үз эченә алган әлеге Кагыйдәләргә нигезләмәләреннән тыш) нигезендә җаваплылыкка китерә.

205. Тәэкикләндерү өлкәсендәге законнар һәм муниципаль хокукий актлар таләпләрен үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту зат күрсәтелгән таләпләргә үтәүдән һәм жиберелгән житешсезлекләргә бетерүдән аза